

היבטים מוסדיים בכלכלה המשתפת: מיפוי התופעה וקווים מנחים לאסדרה

שלי קרייצר-לוי*

הכלכלה המשתפת מאגדת מגוון דפוסים צרכניים המבוססים על שיתוף פעולה, ויוצרים אלטרנטיבות לשוק המבוססות על פעילות צרכנית מבוזרת. על אף הגיוון הגדול בתופעה, הספרות העוסקת באסדרה של הכלכלה המשתפת מתמקדת בנישה צרה, ולרוב עוסקת באסדרה של אחד משני האתרים המוכרים ביותר: Airbnb ו-Uber. גישה זו מובילה להשטחה של תופעת הכלכלה המשתפת על קשת גווינה, וכתוצאה מכך לדיון צר מדי בסוגיות אסדרה. המאמר בוחן את תופעת הכלכלה המשתפת בישראל תוך דיון בחמישים וחמישה (55) מקרי מבחן (case studies), ומציע למפות את התופעה בהתאם למספר קריטריונים מרכזיים. בהתבסס על ניתוח מקרי המבחן, המאמר מציע חמש קטגוריות מוסדיות של פעילות הכלכלה המשתפת בישראל: שווקים ישירים בין עמיתים (peer-to-peer) למטרת רווח; שווקים ישירים בין עמיתים (peer-to-peer) קהילתיים; חברות מסחריות; פרויקטים קהילתיים; ופרויקטים שלטוניים. לחלוקה המוצעת יש השלכות נורמטיביות. לאחר זיהוי הבעיות המשפטיות בכל קטגוריה, המאמר עוסק בבעיות המדיניות המרכזיות העולות בכל אחת מהקטגוריות.

א. מבוא. ב. כלכלה משתפת: סקירה ביקורתית. 1. הגדרות; 2. ספרות העוסקת באסדרה; 3. ארגון ומיון של מופעי כלכלה משתפת. **ג. קטגוריות מוסדיות בכלכלה המשתפת.** 1. שוק בין עמיתים למטרת רווח; 2. שוק בין עמיתים שלא למטרת רווח; 3. חברה מסחרית; 4. התארגנות קהילתית; 5. חסות שלטונית. **ד. בעיות מרכזיות הניצבות בפני אסדרת מופעי כלכלה משתפת בישראל.** 1. שווקים בין עמיתים למטרת רווח; 2. שווקים בין עמיתים שלא למטרת רווח; 3. מודל מסחרי; 4. התארגנות קהילתית; 5. מודל שלטוני; 6. השוואה בין המודלים. **ה. סיכום. נספח: תיאור המופעים.**

* פרופסור חבר, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים, רמת גן. המחקר נכתב בתמיכתו הנדיבה של מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה, המכללה למנהל. אני מודה לאיילת בלכר-פריגת, איילת גורדון-טפירו, שירי רגב-מסלם וקובי קסטיאל שקראו טיוטות מוקדמות של המאמר, העירו הערות והציעו הצעות מצוינות. תודה מיוחדת לצוות מרכז חת לחקר הרגולציה: איריס סורוקר, איתמר שבתאי, מעיין סייג, ענבר גוטליב ריבקין והקורא החיצוני על הערות והצעות ששיפרו רבות את המאמר. כמו כן, אני מודה לשרה ספירו על עזרה במחקר.

א. מבוא

דמיינו זוג צעיר, בני דור ה-Y, המבקש לחסוך בהוצאות, לפגוש אנשים חדשים ולהיטמע בקהילה בעירו.¹ בני הזוג בוחרים שלא לרכוש רכב עקב מצוקת החניה בעיר הגדולה שבה הם מתגוררים, אלא לשכור רכב מדי פעם או לעשות מינוי בחברה להשכרת אופניים; הם גרים בדירה קטנה ומעדיפים לשכור צעצועים באופן חודשי מספריית צעצועים ולא לרכוש משחקים רבים לילדיהם; כאשר הם נוסעים לחופשה, הם מזמינים חדר או דירה דרך אתר Airbnb כאלטרנטיבה זולה יותר לבית מלון. אחד מבני הזוג הוא עצמאי אשר עובד בחלל עבודה שיתופי, והפרויקט שעליו הוא עובד כעת ממומן באמצעות מימון המונים. בשעות הפנאי בני הזוג מעניקים שיעורים פרטיים דרך בנק הזמן הקהילתי ומקבלים תמורתם שירותים אחרים. הם אף משתתפים בסדנאות קהילתיות לפיתוח כישורי בנייה, יצירה או נגרות.

כלל התופעות שנסקרו בפסקה הקודמת נופלות תחת ההגדרה הרחבה של "כלכלה משתפת".² מדובר בתופעה חברתית וכלכלית הנמצאת בעלייה מתמדת בארץ ובעולם. התופעה מאגדת מגוון דפוסים צרכניים המבוססים על שיתוף פעולה, ויצירת אלטרנטיבות לשוק המבוססות על פעילות צרכנית מבוזרת. התופעה פופולרית במיוחד בקרב אנשים צעירים, משכילים ועירוניים.³ המופעים של הכלכלה המשתפת מגוונים מאוד, וכוללים אינדיבידואלים המנצלים ערך עודף של נכסיהם ומשכירים אותם לזרים; צרכנות שיתופית כגון ספריות צעצועים או ספריות כלים; מיזמי שיתוף עירוניים כגון שיתוף בכלי רכב או באופניים; הצעת שירותים לצרכנים; חברות פרטיות המציעות שימוש קצר טווח בנכסים כתחליף לבעלות או השכרה ארוכת טווח; הלוואות ומימון המונים. דפוסים אלה הם בעלי שונות גבוהה מבחינת המוטיבציות לפעילות, הדומיננטיות של הפיתוח הטכנולוגי וסוג הקשרים החברתיים שהפעילות מטפחת. על אף השונות הגדולה, לכל הפעילויות הללו מכנה משותף: הן מייצרות אלטרנטיבות שוק המציעות לצרכן אפשרות מבוזרת של שימוש בטובין או בשירות. למרות הגיוון הגדול בתופעה, הספרות הרבה העוסקת באסדרה של הכלכלה המשתפת היא צרה במקורה, באופן מפתיע. רוב הכותבים פותחים בתיאור כללי של התופעה על שלל היבטיה, אך בוחרים עד מהרה לעסוק באסדרה של אחד משני האתרים המוכרים ביותר:

- 1 לסרטון משעשע הכולל זוג השקוע עד לצווארו בפעילות כלכלה המשתפת ראו <https://www.youtube.com/watch?v=-xrUYoleO98> (הסרטון פרודי וביקורתי ועוסק בהיבטים חלקיים של הכלכלה המשתפת).
- 2 ראו להלן ה"ש" 14–19 וטקסט נלווה להן. השוו RACHEL BOTSMAN & ROO ROGERS, WHAT'S MINE IS YOURS: THE RISE OF COLLABORATIVE CONSUMPTION 97–98 (2010); BETH BUCZYNSKI, SHARING IS GOOD: HOW TO SAVE MONEY, TIME AND RESOURCES THROUGH COLLABORATIVE CONSUMPTION (2013).
- 3 Alberta Andreotti et al., *Participation in the Sharing Economy: European Perspectives, in* REPORT FROM THE EU H2020 RESEARCH PROJECT PS2SHARE: PARTICIPATION, PRIVACY, AND POWER IN THE SHARING ECONOMY (2017), <https://www.bi.edu/globalassets/forskning/h2020/participation-working-paper-final-version-for-web.pdf>.

Airbnb ו-Uber⁴ הוא אתר המתווך בין משכירים של דירות או חדרים בדירה לבין תיירים המחפשים אלטרנטיבה זמינה, נוחה וזולה למלון.⁵ מדובר באחד המופעים המרכזיים של הכלכלה המשתפת, המציב אתגר לרשויות מקומיות ברחבי העולם. Uber הוא אתר המתווך בין נהגים המבקשים להגדיל את רווחיהם בשעות הפנאי לבין נוסעים הזקוקים לשירות הסעה נוח, זמין וזול.⁶ לצד אלו, ישנם מספר כותבים ספורים המתמקדים בנישה אחרת, לרוב בנושא של שיתוף מזון או הלוואות בין עמיתים.⁷ ניתן להבין מדוע הספרות הרגולטורית התמקדה דווקא באתרים אלה. מדובר במופעים שיש להם השפעה ניכרת על המרחב העירוני, ושהיקף פעילותם רב.⁸ במידה רבה, אלה הם האתגרים המרכזיים ביותר עבור רשויות מקומיות בשיטות משפט שונות. עם זאת, כתיבה המקדמת טיעונים רחבים בדבר הכלכלה המשתפת, אשר בסופו של דבר מסתכמת בדיון באחד משני האתרים הללו, לוקה בחסר. מחקרים אלה אינם מקיפים את מכלול מאפייניה של תופעת הכלכלה המשתפת כתופעה חברתית וכלכלית מורכבת ובעלת מגוון רבדים.

גישה זו מובילה להשטחה של תופעת הכלכלה המשתפת על קשת גווניה, וכתוצאה מכך למיקוד צר מדי של הדיון בסוגיות אסדרה. כך, למשל, מחקרים עכשוויים מובילים להתמקדות בפלטפורמה (החברה המאפשרת את פעילות הכלכלה המשתפת) ובנחיתות המשתמש.⁹ זהו

- 4 ראו למשל Stephen R. Miller, *First Principles for Regulating the Sharing Economy*, 53 HARV. J. ON LEGIS. 147 (2016); Ryan Calo & Alex Rosenblat, *The Taking Economy: Uber, Information, and Power*, 17 COLUM. L. REV. 1623 (2017); Rashmi Dyal-Chand, *Regulating Sharing*, 90 TUL. L. REV. 241 (2015); Sofia Ranchordás, *Does Sharing Mean Caring? Regulating Innovation in the Sharing Economy*, 16 MINN. J.L. SCI. & TECH. 413 (2015); Erez Aloni, *Pluralizing the Sharing Economy*, 91 WASH. L. REV. 1397 (2016); Catherine Lee Rassman, *Regulating Rideshare Without Stifling Innovation: Examining the Drivers, the Insurance "Gap," and Why Pennsylvania Should Get on Board*, 15 PITT. J. TECH. L. & POL'Y 81 (2014).
- 5 ראו Tomio Geron, *Airbnb and the Unstoppable Rise of the Share Economy*, FORBES (February 11, 2013), <http://www.forbes.com/sites/tomiogeron/2013/01/23/airbnb-and-theunstoppable-rise-of-the-share-economy>.
- 6 Carrie Melissa Jones, *Uber, Mint, and Square Investor Rob Hayes Shares What He Looks for in Community-Driven Startups*, VENTURE BEAT (March 14, 2015), <http://www.venturebeat.com/2015/03/14/uber-mint-and-square-investor-rob-hayes-shares-what-he-looks-for-in-community-driven-companies>.
- 7 ראו Sarah B. Schindler, *Regulating the Underground: Secret Supper Clubs, Pop-up Restaurants, and the Role of Law*, 82 U. CHI. L. REV. DIALOGUE 16 (2015) (מזון); Eric C. Chaffee & Geoffrey C. Rapp, *Regulating Online Peer-to-Peer Lending in the Aftermath of Dodd-Frank: In Search of an Evolving Regulatory Regime for an Evolving Industry*, 69 WASH. & LEE L. REV. 485 (2012) (הלוואות).
- 8 ראו Sunny Freeman, "Uberization" of Everything is Happening, but Not Every "Uber" Will Succeed, HUFFINGTON POST CANADA (April 1, 2015), http://www.huffingtonpost.ca/2015/04/01/uberization-uber-of-everything_n_6971752.html.
- 9 ראו למשל Calo & Rosenblat, לעיל ה"ש 4. עוד ראו Frank Pasquale, *Two Narratives of Platform Capitalism*, 35 YALE L. & POL'Y REV. 309 (2016).

היבט חשוב מאין כמותו, אך הוא מזניח זוויות בעלות ערך המתמקדות בכוח צרכני, נגישות לשירותים, קהילה וחיבור לעיר. מעבר לכך, המיקוד הנוכחי של השיח אינו מאפשר דיון מלא בשאלת האסדרה ועיסוק בבעיות המשפטיות הייחודיות לכל קטגוריה, תוך זיהוי מוקדי הכוח והפגיעות בכל אחת מהן. על רקע זה, מבקש המאמר לבחון את מופעי הכלכלה המשתפת בישראל בהתאם לחלוקה מוסדית, המבוססת על זיהוי בעל השליטה בנכס או בשירות, ולהציע קטגוריות מוסדיות בהתאם למספר קריטריונים מרכזיים. מיפוי מוסדי מהווה תשתית לזיהוי מוצלח יותר של הבעיות המשפטיות ויאפשר לפתח קווים מנחים לאסדרה עתידית. המאמר אפוא תורם לספרות הקיימת בשני אופנים: ראשית, המאמר מציע מבט מקיף ראשון על תופעת הכלכלה המשתפת בישראל, תוך דיון במגוון מקרי מבחן וארגונים בקטגוריות. שנית, על בסיס המיפוי, המאמר מציף בעיות מדיניות ובעיות משפטיות בכל קטגוריה או תת-קטגוריה. בעוד הספרות המשפטית בתחום עסקה בהשלכות רגולטוריות של פרויקטים מסוימים, היא טרם התייחסה להבדלים החשובים בין המודלים המוסדיים של הכלכלה המשתפת ובהשלכות של קטגוריות אלה על בחירות רגולטוריות. אם כן, המאמר מדגים כיצד המיפוי המוסדי תורם לדיון רגולטורי.

המיפוי המוסדי שואב ממאגר נתונים שהוקם לצורך המחקר. מאגר הנתונים מאגד מידע על 55 פרויקטים המאפיינים את הכלכלה המשתפת בישראל. המאגר אינו ממצה ואינו מקיף את כל הפרויקטים הקיימים בארץ. מטרתו היא לייצר קבוצה גדולה של מקרי מבחן (case studies).¹⁰ שיטת מחקר של מקרי מבחן מתאימה במיוחד במקרים שבהם אנו מנסים להבין כיצד פועלת תופעה חברתית עכשווית.¹¹ במסגרת זו, כל פרויקט מהווה מקרה מבחן. המאגר כולל תיאור קצר של פעילות הפרויקט וכן נתונים קונקרטיים הנוגעים לאופן הפעילות, כמפורט בפרק ג. כלל הפרויקטים יחד מהווים אסופת מקרי מבחן.

הדיון בכלל מקרי המבחן מאפשר לקדם את המטרה התיאורטית של פילוח מופעי הכלכלה המשתפת לקטגוריות מוסדיות. עם זאת, חשוב להדגיש כי דיון בכלל מקרי המבחן אינו מאפשר הכללה סטטיסטית, המציעה מסקנה ברורה לגבי כלל או מרבית מופעי הכלכלה המשתפת בארץ, אך הוא מאפשר הכללה אנליטית המצביעה על קיומן של קטגוריות מוסדיות מובחנות, בעלות מאפיינים שונים.¹²

הבחירה במקרי המבחן נעשתה, כפי שיתואר בפרק ג, לאור מספר קריטריונים מרכזיים. אחת המטרות המרכזיות בבניית המאגר היא חשיפה למגוון פרויקטים, תוך שימת דגש מיוחד על גיוון בארבעה היבטים: מבנה מוסדי הכולל בעלות ושליטה במוצר או בשירות, מידת מעורבות הפלטפורמה בעיצוב העסקה ותנאיה, מידת העזרה לזולת או תרומת הפעילות לחברה ואינטימיות השימוש במוצר או בשירות (האם השימוש קשור לגוף או למרחב הביתי). בעקבות המחקר, המאמר מציע חמש קטגוריות מרכזיות לפילוח הפעילות של הכלכלה המשתפת בישראל: שווקים ישירים בין עמיתים (peer-to-peer) למטרת רווח; שווקים ישירים בין עמיתים

10. ROBERT K. YIN, CASE STUDY RESEARCH: DESIGN AND METHODS (4th ed. 2009)

11. ש.ם.

12. ש.ם.

(peer-to-peer) בעלי אופי קהילתי; חברות מסחריות; פרויקטים קהילתיים; ופרויקטים שלטוניים. המאמר אינו מציע פילוח בהתאם לתעשייה, כגון: אירוח ומלונאות, שירותי הסעות, מסעדות וכן הלאה.¹³ זהו אומנם פילוח מוכר וחשוב, אך מוגבל: הוא מתמקד בתעשייה המסורתית שפעילות הכלכלה המשתפת מאתגרת ואינו רגיש למאפיינים המוסדיים והרוחביים של הכלכלה המשתפת. לחלוקה המוצעת יש השלכות על אסדרת התחום. לאחר זיהוי הבעיות המשפטיות בכל קטגוריה, המאמר מציע קווים מנחים לאסדרה, כמפורט בפרק ה. למאמר חמישה פרקים. פרק ב עוסק בתופעת הכלכלה המשתפת. הוא סוקר באופן ביקורתי הגדרות מקובלות למושג זה, הצעות לאסדרה של התחום וניסיונות מיפוי קודמים. נוסף לכך, הפרק מסביר את ההגדרה שעמה עובד המחקר ואת חשיבות המיפוי המוסדי בישראל. פרק ג מציג את פרטי המחקר. הפרק מתאר בהרחבה את הקטגוריות המוסדיות המוצעות, את מאפייניהם המרכזיים, את המוטיבציות לפעילות ואת הרקע התיאורטי הנדרש להערכתן, תוך דיון בדוגמאות שונות. פרק ד עוסק בבעיות המשפטיות ובבעיות המדיניות העולות מהקטגוריות השונות. פרק ה מסכם.

ב. כלכלה משתפת: סקירה ביקורתית

1. הגדרות

המושג "כלכלה משתפת" או "כלכלת שיתוף" שנוי במחלוקת. מטבע הדברים, הבחירה בהגדרה היא בעלת משמעות נכבדה, שכן היא יוצקת תוכן למושג. בהתאם להגדרה המקובלת של רייצ'ל בוטסמן ורו רוג'רס, הכלכלה המשתפת היא שם כולל לדפוסי צריכה אלטרנטיביים המבוססים על שיתוף ביצירה או בשימוש של טובין ושירותים.¹⁴ באופן דומה, חלק מהכותבים מדגישים את האופן שבו פלטפורמות אינטרנטיות מאפשרות להפיק רווח מנכסים (פרטיים בדרך כלל) שאינם מנוצלים באופן המיטבי.¹⁵ הגדרה שונה מציעים דניאל ראוך ודיוויד שליית'ר. לשיתוף, הכלכלה המשתפת מתאפיינת בירידה דרסטית בעלויות עסקה בעקבות התפתחויות טכנולוגיות המאפשרות דפוסי צריכה מבוזרים.¹⁶ מן הצד השני, ישנם כותבים המדגישים היבטים קהילתיים וחברתיים. בהתאם להגדרה שמציעים ג'ני קאסן וג'נל אורסי, הכלכלה המשתפת מעודדת בעלות קהילתית, ייצור מקומי, שיתוף פעולה וחלוקה, ותומכת

13 Miller, לעיל ה"ש 4.

14 BOTSCHAN & ROGERS, לעיל ה"ש 2, בעמ' 97-98.

15 Chris J. Martin, *The Sharing Economy: A Pathway to Sustainability or a Nightmarish Form of Neoliberal Capitalism?*, 102 ECOLOGICAL ECONOMIES 149 (2016) ראו גם ONS, *The Feasibility of Measuring the Sharing Economy* (2016), <https://www.imf.org/~media/Files/Conferences/2017-stats-forum/michael-hardie-paper-final.ashx>.

16 Daniel E. Rauch & David Schleicher, *Like Uber but for Local Government Policy the Future of Local Regulation of the "Sharing Economy"*, 76 OHIO ST. L.J. 901 (2015) ראו

במיזמים קטנים.¹⁷ לעומתם, ג'ולייט שור, סוציולוגית החוקרת את התחום, מצביעה על כך שהגדרה היא פרגמטית. שיוך לכלכלה המשתפת תלוי בהצהרות של החברה עצמה ושל הסיקור התקשורתי המקיף אותה.¹⁸ שור מציעה ארבע קטגוריות רחבות של פעילות הכלכלה המשתפת: מחזור בטובין, הגדלת השימוש של נכסים עמידים, חליפין של שירותים ושיתוף של נכסי ייצור.¹⁹

המאמר מציע הגדרה מעט שונה, הקושרת בין ההגדרות המתמקדות במופעים מסחריים לאלה המתמקדות בהיבטים קהילתיים, ומייצרת בסיס רחב לדיון. מטרת המאמר היא לקדם דיון מקיף על בחירות צרכניות עכשוויות במופעהן השונים. ההגדרה עוסקת במגוון של דרכי צריכה המייצגות אלטרנטיבה לשוק ריכוזי והיררכי ומציעות לצרכן אפשרות מבוזרת או שיתופית לשימוש בטובין או בשירות. מדובר בצריכה המבוססת על קבלת זכויות שימוש קצרות טווח, וזאת בניגוד לצריכה המבוססת על רכישת בעלות או שימוש מתמשך. הגדרה זו מתבססת על מספר מאפיינים: העדפת גישה (שימוש קצר טווח) על פני בעלות. ודוק: הכוונה היא לשימוש קצר טווח המהווה תחליף לרכישת הנכס, ועל כן שימוש שהוא מטיבו קצר טווח, כמו כניסה לקולנוע, אינו נכלל בהגדרה. הכוונה היא לבחירה בשימוש כתחליף לבעלות; הסתמכות על פלטפורמה טכנולוגית המאפשרת העברת מידע וקיום עסקאות מרובות בין זרים; וכן – שיתוף פעולה קהילתי במשאב המהווה תחליף לדרכי שימוש ארוכות טווח. בכל אלה ניתן לזהות שימוש מרובה משתתפים שאינו ב-זמני במשאב (בעל אופי אקסקלוסיבי ולא סימולטני). במסגרת זו, ההגדרה מכילה מספר אפשרויות: שווקים ישירים בין עמיתים, המאפשרים לצרכנים להשתתף ברכוש או במשאב ללא תיווך ישיר של בית עסק; השכרה קצרת טווח של נכסים מספריות עירוניות או מבתי עסק; שיתוף קהילתי במשאבים תוך העדפת שימוש קצר טווח. הגדרה זו מכירה בחשיבות של החדשנות הטכנולוגית המאפשרת את הכלכלה המשתפת, אך המיקוד שלה הוא רחב יותר ועוסק באופן שבו אנשים מייצרים, משתמשים וסוחרים במשאבים שלהם ברמות שיתוף פעולה שונות.

ההגדרה מרחיבה את מופעי הכלכלה המשתפת הנכללים בה וכוללת מופעים שפעלו אף לפני המיתוג הנוכחי של הכלכלה המשתפת, אך שומרת על מיקוד שעיקרו האלטרנטיבה הצרכנית והשימוש המבוסס על שיתוף פעולה. כך, למשל, ספריות צעצועים קהילתיות ברחבי העולם מאפשרות לחברי הקהילה להחליף צעצועים תמורת תשלום דמי חברות והתנדבות בספרייה.²⁰ במסגרת זו, החברים אינם נקשרים לצעצוע אחד, אלא מתנסים במגוון צעצועים ובסדרה של שימושים קצרי טווח. למרות שספריית הצעצועים אינה נעזרת בטכנולוגיה אינטרנטית ואינה חידוש של השנים האחרונות, היא מהווה אלטרנטיבה צרכנית קהילתית

Jenny Kassin & Janelle Orsi, *The Legal Landscape of the Sharing Economy*, 27 J. ENVTL. L. & LITIGATION 1 (2012)

Juliet Schor, *Debating the Sharing Economy*, THE GREAT INITIATIVE (2014); Juliet Schor et al., *Paradoxes of Openness and Distinction in the Sharing Economy*, 54 POETICS 66 (2016)

שם. 19

Lucie K. Ozanne & Paul W. Ballantine, *Sharing as a Form of Anti-Consumption? An Examination of Toy Library Users*, 9 J. CONSUMER BEHAV. 485 (2010)

לרכישה של צעצועים, ועל כן נכללת בהגדרה של הכלכלה המשתפת. באופן דומה, הסוציולוגית ג'ולייט שור כוללת בהגדרתה מגוון פרויקטים קהילתיים, כגון בנק זמן, סדנאות קהילתיות וחילופי מזון.²¹ פרויקטים מסוג זה מוחרגים באופן תדיר מהשיח המשפטי העוסק בכלכלה משתפת. ההנחה המקובלת היא כי פרויקטים קהילתיים אינם מעוררים בעיות משפטיות או בעיות מתחום המדיניות הכלכלית והחברתית. המאמר יוצא כנגד הנחת מוצא זו ומדגיש את ההיבטים הצרכניים והמשתפים של הפעילות.

חשוב לציין כי ההגדרה שנבחרה, כמו גם מרבית ההגדרות שנסקרו לעיל, היא בעלת שוליים עמומים. קשה למתוח קו ברור המסמן את גבולות הגזרה של הכלכלה המשתפת, כאשר מעוניינים להתנתק מהמיקוד הטכנולוגי המודרני. כך, למשל, ניתן לטעון כי האתר הישראלי "מדרג", המדרג בעלי מקצוע בתחומים שונים ומקשר ביניהם לבין לקוחות, מהווה דוגמה של כלכלה משתפת. עם זאת, המאמר בחר שלא להתייחס לאתר זה, כיוון שעיקר תרומתו הוא הדירוג ולא הפלטפורמה המקשרת בין צדדים לצורך שיתוף פעולה. בהמשך להצעתה של ג'ולייט שור, המאמר מכיר בכך שיש צורך בהגדרה פרגמטית של הכלכלה המשתפת, המבוססת על האופן שבו מופע מסוים נתפס בשיח הציבורי והתקשורתי.²² לבסוף, אציע הערה לשונית. כאמור, ישנם שמות רבים לכלכלה המשתפת. המונח עצמו שנוי במחלוקת. ניתן לתרגם את המונח *sharing economy* ככלכלת שיתוף, כלכלה שיתופית או כלכלה משתפת. בעקבות החלטת האקדמיה ללשון עברית, המאמר בחר באפשרות השלישית, כיוון שמונח זה מדגיש את היבטי השיתוף הצרכני, ולא את ההיבט האלטרואיסטי לכאורה שנלווה לעיתים למילה "שיתוף" בשיח הפופולרי.²³

2. ספרות העוסקת באסדרה

הכלכלה המשתפת זכתה לדיון נרחב בספרות המשפטית. הכתיבה המשפטית מתמקדת, לצד סוגיות תיאורטיות, בבעיות קונקרטיות של אסדרה. סוגיות אסדרה העסיקו חוקרי משפט מסיבות ברורות. הכלכלה המשתפת צמחה משולי המסחר וכאלטרנטיבה כלכלית לשוק המסורתי, והחיסכון המוצע לצרכנים בחלקו נבנה על חסכון בעלויות של עמידה בתנאי האסדרה באותו התחום.²⁴ לכאורה, וקביעה זו שנויה במחלוקת, מארח המציע דירה להשכרה אינו כפוף לאסדרה המקובלת על בתי מלון, ונהג Uber אינו עומד בדרישות הרגולטוריות המחמירות המוטלות על נהגי מוניות.²⁵ עובדות אלה עוררו קושי עבור קובעי מדיניות, אנשי

21 ראו Schor et al., לעיל ה"ש 18.

22 ראו לעיל ה"ש 18.

23 Rebecca Burns, *The 'Sharing' Hype: Do Companies like Lyft and Airbnb Help Democratize the Economy?* THESE TIMES (Januray 27, 2014), http://inthesetimes.com/article/16111/the_sharing_economy_hype (ביקורת על השימוש במונח כלכלת השיתוף). תודה לצפירי דוד-בלוך על הפנייה לאקדמיה ללשון עברית ועל קידום השינוי הלשוני.

24 Miller, לעיל ה"ש 4.

25 ראו Katrina Wyman, *Taxi Regulation in the Age of Uber*, 20 N.Y.U. J. LEGIS. & PUB. POL'Y 1 (2017).

ממשל מקומי ומשפטנים, במיוחד בתעשיות שהן מוסדרות באופן כבד: תיירות, מזון, בנקאות והסעות. מסיבות אלה, מרבית ההצעות הרגולטוריות עוסקות בתעשיות אלה, ובמיוחד בפלטפורמות Airbnb ו-Uber, המציבות אתגר רגולטורי מיוחד. כך, למשל, סטיבן מילר מציע במאמרו החשוב עקרונות ראשוניים לאסדרה של הכלכלה המשתפת, וביניהם ההצהרה כי מדובר בתופעה משמעותית ומתמשכת, שיש להסדירה כך שלא תתנהל במחשכים, וכי יש להגדיר היטב את השחקנים הרלוונטיים לאסדרה.²⁶ למרות חשיבותו, המאמר עוסק בסופו של דבר בדוגמה אחת: השוק לשכירות קצרת טווח, או במילים אחרות: חברת Airbnb ומתחרותיה. מאמרים נוספים התמקדו באסדרה של פעילות Airbnb ועסקו בין היתר בשאלת האפליה,²⁷ באסדרה של סוגיות תכנון ובנייה ורישוי עסקים²⁸ ובשאלות תכנון עירוני.²⁹

Uber (אובר) מהווה אף היא בסיס לכתיבה ענפה. אובר אינה רק מאתגרת את השוק להסעת נוסעים בתשלום ומעודדת חשיבה מחודשת על האסדרה של שוק המוניות,³⁰ אלא היא גם מייצרת מספר קשיים משמעותיים נוספים. אחד הקשיים התיאורטיים, החברתיים והיישומיים הוא היחס בין אובר לבין נהגיה. לאובר שליטה גדולה במחיר, במסלולים, בסיון מועמדים ועוד, ויש הטוענים כי אובר למעשה מעסיקה את נהגיה כעובדים לכל דבר.³¹ סוגיות נוספות שנדונו בספרות כוללות את השפעתה של אובר על דיני התחרות³² ואת המניפולציה שהיא מבצעת באמצעות שליטה במידע.³³

לצד אלה, המחקר המשפטי עסק גם באפליה בכלכלה המשתפת מחוץ להקשר של Airbnb ו-Uber:³⁴ בקשר בין העיר והממשל המקומי לבין מופעי הכלכלה המשתפת.³⁵ נראה אפוא כי תשומת הלב של חוקרי משפט מתמקדת לרוב בהפרעה לשוק מבוסס ובפרויקטים בעלי אוריינטציה טכנולוגית חדשנית מובהקת. פרויקטים קהילתיים ועירוניים אינם נושא לדיון, וכן

- Miller, לעיל ה"ש 4. 26
- Jamila Jefferson-Jones, *Airbnb and the Housing Segment of the Modern 'Sharing Economy': Are Short-Term Rental Restrictions an Unconstitutional Taking?*, 42 HASTINGS CONSTITUTIONAL L.Q. 557 (2015) 27
- Shelly Kreiczler-Levy, *Consumption Property in the Sharing Economy*, 43 PEPP. L. REV. 61 (2015). 28
- Jamila Jefferson Jones, *Can Short-Term Rental Arrangements Increase Home Values?: A Case for Airbnb and Other Home Sharing Arrangements*, 13 CORNELL REAL ESTATE REV. 12 (2015) 29
- Wyman, לעיל ה"ש 25. 30
- Aslam v. Uber, לעיל ה"ש 4. עוד ראו את הפסיקה בטריבונול לדיני עבודה האנגלי: *Aslam v. Uber*, BV, [2016] Case no: 2202550/2015. 31
- Mark Anderson & Max Huffman, *The Sharing Economy Meets the Sherman Act: Is Uber a Firm, a Cartel, or Something in Between?*, COLUM. BUS. L. REV. 859 (2017) 32
- Calo & Rosenblat, לעיל ה"ש 4. 33
- Aaron Belzer & Nancy Leong, *The New Public Accommodations*, 105 GEO. L. REV. 1271 (2017); Arriane Barzilay-Renan & Anat Ben-David, *Platform Inequality: Gender in the Gig-Economy*, 47 SETON HALL LAW REVIEW 393 (2017) 34
- Nestor M. Davidson & John J. Infranca, *The Sharing Economy as an Urban Phenomenon*, 34 YALE L. & POL'Y REV. 215 (2016) 35

מופעים רבים נוספים של הכלכלה המשתפת שאינם מייצרים הפרעה משמעותית לשוק. עוד עולה מסקירה קצרה זו, כי הסוגיות המשפטיות המתעוררות בהקשר של הכלכלה המשתפת הן מגוונות.

לצד דיון שוקק ברחבי העולם, המחקר בישראל בנושא הכלכלה המשתפת נמצא בחיתוליו. שני מחקרים ראויים לציון: ארגון WEconomize פרסם דו"ח בנושא כלכלה משתפת בשנת 2016.³⁶ מטרתו העיקרית היא לבחון את השימוש בכלכלה המשתפת ככלי יישומי ליצירת פתרונות לאתגרי העירוניות. במסגרת הדוח מאותרים תחומי פעילות רלוונטיים, מיפוי צרכים בעיר, ניתוח משאבים וחסמים רגולטוריים והתאמת המשאבים לצרכים בעיר. המחקר מאמץ הגדרה רחבה שאינה מוגבלת לחדשנות טכנולוגית, והוא שם דגש על קיימות וקהילה בעיר. הדו"ח מיועד לעידוד דפוסים מסוימים של כלכלה משתפת, והמטרה המוצהרת שלו היא נקיטת גישה פרו-אקטיבית בעיצוב המופעים הקיימים. דו"ח נוסף נכתב במסגרת מעבדה עירונית בנושא צריכה משותפת.³⁷ המעבדה התקיימה בעיר חולון, בשיתוף פעולה עם העירייה, ובחנה את היתכנותם של שני פרויקטים: הסעות של ילדים למרכז המקיים חוגים ושיתוף במוצרי פעוטות. הדו"ח מפרט את החסמים האפשריים לפרויקטים הללו, לאחר קיום סדנה וראיונות עם הורים. בין היתר, הסוגיות שהועלו הן בעיות אמון, ארגון ותיאום והקצאת אחריות. כמו כן, במסגרת שיתוף מוצרים, עלו חששות שונים וביניהם חוסר היגיינה והנטייה לטובת בעלות במוצרי פעוטות. גם דו"ח זה אפוא מאיר היבטים חברתיים, סביבתיים וקהילתיים, והוא בוחן קידום פרויקטים קהילתיים. בהמשך לספרות זו, המאמר מציע בחינה רחבה של פרויקטים מתחום הכלכלה המשתפת, המשלבת פרויקטים טכנולוגיים-חדשניים ופרויקטים קהילתיים.

3. ארגון ומיון של מופעי כלכלה משתפת

המאמר מתמקד במיפוי של תופעות הכלכלה המשתפת. מספר מחקרים שאינם משפטיים עסקו בארגון ומיון של מופעי הכלכלה המשתפת. אלה מספקים נקודת מוצא למיפוי המוצע במאמר זה ומציגים נתונים וקריטריונים חשובים למאגר הנתונים שיתואר בפרק הבא. Arun Sundararajan (ארון סנדררג'ן) מארגן דוגמאות לאורך הציר שבין מבנה עסקי היררכי למבנה שוקי.³⁸ הוא בוחן את תפקיד הפלטפורמה – האתר המרכז את הפעילות – ואת מידת הריכוזיות שלה. הסיווג של סנדררג'ן מתייחס לשליטה של הפלטפורמה בפעילות ובוחן, בין היתר, אם היא מפקחת על הצדדים לעסקה, אם היא מתחזקת מערכת שירות לקוחות ואם היא מטפלת בתשלום. לעומת תפקיד הפלטפורמה, הוא בוחן גם את מידת השליטה של הספק בעיצוב תנאי העסקה: אם קל לסיים התקשרות עם האתר ולהתקבל אל הפעילות ואם הספק שולט במחיר

36 יאיר פרידמן, צפריר בלון-דוד ואייל בלון "הכלכלה המשתפת וחלון ההזדמנויות בישראל" (2016) weconomize.com/index.php/he/report-2016.

37 יואב אגוזי, שרון בנד חברוני ואראל אבינרי "דוח מסכם – מעבדה עירונית בנושא צריכה משתפת" (2015) www.ukayamut.com/wp-content/uploads/2015/04/U-Sus-Lab-Holon-sharing-economy-final.pdf.

38 ARUN SUNDARARAJAN, THE SHARING ECONOMY: THE END OF EMPLOYMENT AND THE RISE OF CROWD-BASED CAPITALISM 77–79 (2016).

ובשיווק של המוצר. חלוקה זו היא מועילה, כיוון שהיא שמה דגש על תפקיד הפלטפורמה בארגון העסקה ובהבנייתה. אולם, המיקוד של הארגון הוא כלכלי-עסקי והוא אינו מתייחס לפרויקטים עירוניים וחברתיים. נוסף לכך, המיפוי חסר התייחסות למאפיינים חשובים נוספים, כגון הבדלים מוסדיים, שאלת מטרת הרווח של הפעילות ומידת הקהילתיות של הפרויקט.

Rachel Botsman (רייצ'ל בוטסמן) מציעה מיפוי פשוט ונוח. היא מציעה לחלק את הפעילות של הכלכלה המשתפת לארבע קטגוריות ענפיות: ייצור שיתופי העוסק בתכנון ייצור וחלוקה של טובין באמצעות רשת שיתופית, צריכה שיתופית הכוללת ניצול ערך עודף של נכסים, מימון שיתופי וחינוך שיתופי.³⁹ חלוקה ענפית שונה ומקיפה יותר עולה מעבודתו של Jeremiah Owyang.⁴⁰ הקטגוריות של אויאנג כוללות, בין היתר, למידה, כספים, טובין, בריאות, מרחב, מזון, תחבורה, מוניציפלי, שירותים ולוגיסטיקה. במסגרת קטגוריות אלה, אויאנג מציע לעיתים קטגוריות משנה. קטגוריות ענפיות הן מועילות וחשובות, אולם חיתוכים אלה עוסקים רק בתוכן העסקה – במוצר או בשירות המועבר. הם אינם עוסקים בשאלות מרכזיות מבחינה משפטית: המבנה המוסדי, מטרת הפרויקט, מנגנונים המבטיחים את הפעילות ועוד.

Cristiano Codagnone, Federico Biagi & Fabienne Abadie מציעים טיפולוגיה של פלטפורמות בכלכלה המשתפת.⁴¹ המיון מתבצע בשני שלבים: בשלב הראשון, הם עוסקים בשתי שאלות מקדמיות: האם הפלטפורמה פועלת למטרת רווח? והאם מדובר ביוזמה של עמיתים או מונעת על ידי עמיתים (P2P), או שמא היא מקודמת על ידי ארגון? במסגרת דיון זה, טענתם היא כי ארגונים שלא למטרת רווח הם קטגוריה אמפירית רזה, כיוון שאין הרבה מקרים הניתנים לשיבוץ בקטגוריה זו. קטגוריית P2P שלא למטרת רווח קיימת, לשיטת הכותבים, אך היא אינה מעלה בעיות רגולטוריות משמעותיות. על כן, הכותבים שוללים את שתי הקטגוריות הללו ומתמקדים בשלב השני אך ורק בפעילות למטרת רווח. בניתוח מודלים אלה, שני צירים מרכזיים מנחים את הקטלוג: הראשון הוא הציר הנמתח בין הון מול עבודה, והשני הוא מודל עסקי. המודל העסקי כולל: P2P (עמית לעמית) או P2B (עמית לעסק), ומבחין את אלו ממודלים מסחריים (בין אם ישירות לצרכן, עסק לעסק או עסקים המופעלים בתמיכת השלטון). הטיפולוגיה הזו עשירה ומורכבת. עם זאת, יש לה מספר חולשות מרכזיות. ראשית, לטענת המאמר, פעילות שאינה למטרת רווח היא חלק חשוב מהכלכלה המשתפת. מסקנה זו נכונה במיוחד בישראל, שבה נראה כי ישנם מיזמים קהילתיים משמעותיים.⁴² מעבר לכך, ראשית, המיקוד הצר בשאלות רגולטוריות מיידיות מחמיץ שאלות מדיניות ושאלות משפטיות רחבות

Rachel Botsman, *The Sharing Economy Lacks a Shared Definition*, FAST COMPANY 39 (November 21, 2013), <https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition>

ראו <http://www.web-strategist.com/blog/2016/03/10/honeycomb-3-0-the-collaborative-economy-market-expansion-sxsw>

Cristiano Codagnone, Federico Biagi & Fabienne Abadie, *The Passions and the Interests: Unpacking the "Sharing Economy"*, INSTITUTE FOR PROSPECTIVE TECHNOLOGICAL STUDIES (2016).

ראו להלן פרק ג.3.

יותר: אילו מודלים ראוי כי המשפט יתמרץ? כיצד השלטון המקומי עשוי לתמוך במיזמים כאלה או אחרים? האם יש למיזמים הללו תרומה רבה לרווחה החברתית לעומת דפוסי כלכלה מסורתית? שנית, הטיפולוגיה אינה מבחינה בצורה טובה בין מודלים מוסדיים. מודל שלטוני ומודל מסחרי שונים מאוד זה מזה במטרותיהם ובשיקולים שהם מביאים בחשבון. שלישית, הטיפולוגיה הנתונה אינה מתייחסת לנתונים כגון תפקיד הפלטפורמה, סוג הנכס, היקף הפעילות ומידת שיתוף הפעולה.

החלוקה המוצגת במאמר, כפי שהחלק הבא מסביר בהרחבה, מדגישה היבטים מוסדיים שונים. היא מתחקה אחר בעל השליטה בנכס או בשירות, אחר מטרות הפעילות, ואחר האפיון המוסדי והארגוני של הפעילות. הטיפולוגיה שהמאמר מקדם נעזרת גם בנתונים הקשורים בתפקיד הפלטפורמה העולים מעבודתו של סנדררג'ן (פיקוח על תשלום, עיצוב תנאי עסקה), בחיתוך הענפי ובחלוקה שהציעה רייצ'ל בוטסמן. עם זאת, חשוב לציין כי שדה המחקר מתמקד באתרים הפעילים בישראל.

ג. קטגוריות מוסדיות בכלכלה המשתפת

מאגר הנתונים מכיל 55 מקרי מבחן – פרויקטים השייכים לכלכלה המשתפת כפי שהוגדרה. 55 מקרי המבחן מייצגים תחומי עיסוק מגוונים במבנים מוסדיים שונים, ביניהם ארבעה (4) אתרי השכרה, השאלה או חילופי בתים; ארבעה (4) חללי עבודה שיתופיים (כולל חלל ייחודי להורים);⁴³ חמישה (5) אתרי מימון המונים; שני (2) אתרי מכירה או מסירה של ציוד יד שנייה; חמישה (5) אתרי הלוואות בין עמיתים (ובכללם בנק חברתי הכולל גם הלוואות); תשעה (9) אתרים העוסקים בהשאלה או בהשכרה של חפצים בתמורה, במתנה או על בסיס דמי מנוי, ובכלל זה פרויקטים של השאלת בגדים, ספרים, צעצועים ומשחקים, כלי עבודה, אופניים וספריית חפצים; שתי (2) גינות קהילתיות; אתר (1) אירוח לארוחה; שני (2) בנקי זמן; חמש (5) סדנאות עבודה שיתופית; קואופרטיב (1) מכולת; פרויקט (1) ארוחות לאנשי הקהילה; פרויקט (1) תרומת תרופות; שלושה (3) פרויקטים של שיתוף בהסעות; שלושה (3) פרויקטים של שיתוף בכלי רכב או אופניים; שני (2) פרויקטים העוסקים במתן קורסים בין עמיתים; אתר (1) העוסק בשיתוף בחניה; ואתר (1) הכולל משלוח של טובין מחו"ל. מצורף למאמר נספח הכולל תיאור תמציתי של כל אחד מהאתרים.

הבחירה באתרים הללו נועדה להשיג גיוון. נבחרו מקרי מבחן שיש להם פעילות בארץ ונוכחות ברשת, בין אם באתר מוסדר, קבוצת פייסבוק, דף בפייסבוק או פרסום במסגרת אינטרנטית. לצורך בניית המאגר ננקטו מספר שיטות איתור. השיטה הראשונה כללה חיפוש של סניפים לפעילות של אתרים מוכרים בעולם. כך, למשל, אותרו הסניפים של Uber, Airbnb, WeWork, Fiverr ו-Kiva. לעומת זאת, לאתר המפורסם Taskrabbitt אין פעילות

43 מספר חללי העבודה השיתופיים הוא גבוה באופן יחסי לדוגמאות האחרות. הסיבה לדומיננטיות היא שונות מסוימת בתנאי המיזמים, וכן העובדה שמדובר בקטגוריה המסחרית המרכזית ביותר בארץ.

בישראל, ולכן הוא אינו נכלל במאגר הנתונים. השיטה השנייה כללה חיפוש דוגמאות מקומיות לפעילות מוכרת בעולם הספרות מתחומי השיווק והסוציולוגיה.⁴⁴ כך, בוצע חיפוש לאיתור ספריות כלים, סדנאות, ספריות צעצועים, ספריות בגדים, גינות קהילתיות ושיתוף בחניה. שיטה שלישית כללה איתור של כתבות, בלוגים ואתרים המרכזים מידע בנושא הכלכלה המשתפת.⁴⁵ שיטה רביעית כללה חיפוש פתוח של מופעי הכלכלה המשתפת. שיטה חמישית כללה איתור על בסיס ידע מוקדם. במסגרת זו, אותרו האתרים "חברים לרפואה" ואתר "אגורה". החיפוש נמשך עד שהמאגר כלל גיוון מספק, הן מבחינת תחומי העיסוק (חפצים, חללי עבודה, הסעות, אירוח) והן במבנה הארגוני ובמטרות הפעילות.

טרם הליך האיתור נקבעו כמה קריטריונים שבעזרתם הוחלט אם הפרויקט מהווה דוגמה לכלכלה משתפת. קריטריונים אלה מבוססים על ההגדרה שהוצעה בפרק הקודם: כדי שפרויקט מסוים יכלל כמקרה מבחן למופע של כלכלה משתפת, היה עליו להתבסס על שוק ישיר בין עמיתים (peer-to-peer), לשקף העדפה של שימוש נקודתי וקצר טווח (access) על פני בעלות, לנצל ערך עודף של נכס או משאב, או לכוון שיתוף קהילתי במשאבים, כגון זמן או חפצים. שלוש אפשרויות הוחרגו במפורש מן הפרויקט: ראשית, עמותות שמטרתן פילנתרופיה שאינה מבוססת על שוק בין עמיתים (למשל ארגון "יד-שרה"), זאת משום שמטרת המאמר היא לבחון מאמץ צרכני הנבנה על שיתוף פעולה או השתתפות פעילה של צרכנים בשימוש בנכסים. שנית, לא נכללו שכירויות ארוכות טווח (כגון ליסינג של כלי רכב), כיוון שהיחסים המסחריים שבבסיסם דומים ליחסי השוק המוכרים ואינם מציעים אלטרנטיבה לשוק ריכוזי/היררכי. שלישית, שיתוף קהילתי מלא המבוסס על מגורים משותפים מסוגים שונים (כגון קיבוצים וקומונות) אף הוא הוחרג מן ההגדרה. מקרים אלה משקפים שיתוף עבה בהיבטים רחבים של החיים בכללותם, השונה בצורה רבה מהכלכלה המשתפת אשר משקפת מאמץ צרכני נקודתי. הפרויקטים שאותרו ועמדו בקריטריונים נבחרו כמקרי מבחן והוזנו אל מאגר הנתונים. במסגרת זו נאספו הנתונים הבאים: מבנה הבעלות בנכס (שוק בין עמיתים, חברה מסחרית, ארגון קהילתי, עירייה), סוג המוצר או מהות השירות, מידת השימוש בנכס (תכוף, מדי פעם, נדיר) וסוג השימוש (גופני, ביתי, לצורכי תחביב, לצורך מסחרי). במקרה שמדובר בשירות, נבחן סוג השירות (אם כולל אינטראקציה ממשית בין הצדדים), נבחנה הקטגוריה הענפית (בהתאם לחלוקה של רייצ'ל בוטסמן: כלכלת ייצור, צריכה, מימון שיתופי או חינוך). כמו כן, נאספו נתונים בדבר תפקיד הטכנולוגיה (אם היא הכרחית לפעילות, תומכת בפעילות, משמשת לפרסום), תנאי התשלום עבור השירות או השימוש במשאב (תשלום כספי, אשראי חברתי, מוצר דומה), תפקיד הפלטפורמה ואם היא מספקת: מנגנון מוניטין, ביטוח, תיווך, סינון מועמדים, מערכת תשלום וקהילה, ואופן הסדרת האמון. לצד אלה, המאגר כולל התייחסות

44 ראו לדוגמה Schor et al., לעיל ה"ש 18; Ozanne & Ballantine, לעיל ה"ש 20; Cornelia Grimshorn & Marlene Jordan, *Ownership – A Challenged Consumer Ideal* (2015) (unpublished thesis, Lund University) <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=5468892&fileId=5468905>.

45 ראו למשל הבלוג של איילה צורף: <http://www.tsoref.com>. כמו כן, המחקר נעזר בדו"ח של WEconomize לעיל ה"ש 36.

לקיום אירועים קהילתיים, אם הפרויקט כולל עזרה לזולת, מה המוטיבציה לשימוש, מי אחראי לפתרון בעיות ואם קיים שיתוף פעולה עם גוף נוסף. הנתונים נאספו מתוך האתרים. במקרים מסוימים, עוזרי מחקר ביצעו השלמות באמצעות תכתובות מייל ושיחות טלפון. ודוק: הדיון במקרי המבחן מאפשר הכללות אנליטיות העוסקות בפלטפורמות ובתפקידן, אך לא הכללות סטטיסטיות אשר יתאימו לכלל או למרבית הפרויקטים הקיימים או העתידיים.⁴⁶

מקרי המבחן מהווים בסיס לפיתוח קטגוריות של פעילות הכלכלה המשתפת, וכולם משתבצים לאחת מהקטגוריות המוצעות. המחקר מאתר חמש קטגוריות מרכזיות: שוק בין עמיתים למטרת רווח, שוק בין עמיתים שלא למטרת רווח, חברה מסחרית, התארגנות קהילתית-מקומית ומיזמים בחסות שלטונית (בדרך כלל עירונית). הגם שהמחקר לא שולל קיומן של קטגוריות מוסדיות נוספות, הגיון הגדול של מקרי המבחן מצביע על כך שמדובר בקטגוריות מקיפות. נוסף לכך, מבחינה אנליטית המבוססת על ניתוח אופני חלוקת הבעלות והשליטה בנכס, המחקר אינו צופה קטגוריות נוספות.

הסיווג המוצע מדגיש את ההיבטים המוסדיים של הפעילות. חשיבה מוסדית, המתמקדת בבעלות, בשליטה ובניהול של משאבים ושירותים היא חשובה במיוחד. היא מאתרת את המבנה של הפעילות ואת מוקדי הכוח והפגיעות שלה ומאפשרת למקדמי מדיניות לזהות את הבעיות המשפטיות והאתגרים הרגולטוריים. כל קטגוריה מייצגת רקע חברתי שונה, מטרות ייחודיות ומערך מורכב של בעלי עניין. בד בבד, המבנה המוסדי מציג רק חלק מן התמונה. ישנה שונות גדולה בין מופעים שונים בתוך קטגוריה, ובכלל זה הדומיננטיות של הפלטפורמה, מידת התרומה החברתית ואינטימיות השימוש בנכס. אלה מייצרים מדרג פנימי בעל חשיבות להבנת מטרות המופע והרקע הכלכלי והחברתי שלו. אבקש להדגיש כי המאמר אינו עוסק בנתונים נוספים העשויים להיות חשובים לאסדרה משפטית, וביניהם התעשייה הנפגעת מהפרויקט. היבטים אלה חורגים מהמיקוד המוסדי והחברתי של מחקר זה.

1. שוק בין עמיתים למטרת רווח

אחד החידושים המרכזיים של הכלכלה המשתפת, בגרסתה המודרנית, היא השימוש הטכנולוגי ליצירת קשר בין משתמשים בעלי צרכים תואמים. שווקים בין עמיתים, המתווכים על ידי פלטפורמה מקשרת, פותחים אפשרויות לחיסכון כלכלי ולמקסום התועלת בשימוש בנכסים ובזמן. אלה הם פרויקטים שמטרתם רווח או חיסכון, והמוטיבציה המרכזית בבסיסם היא כלכלית.⁴⁷ ההגדרה של הקטגוריה אפוא כוללת סחר בין משתמשים הנעשה למטרות כלכליות. האתרים המזוהים ביותר עם הכלכלה המשתפת נכללים בקטגוריה זו: Airbnb ו-Uber. נוסף לכך, ראוי לציין את האתר Eatwith, המאפשר לבשלנים לארח בבתים ארוחה ולגבות עבורה תשלום, כתחליף לחוויית המסעדה. אתרי הלוואות בין עמיתים (כגון Blender, eLoan וטריא) מהווים דוגמה נוספת, והם מקשרים בין מלווים ללווים ללא התערבות של בנק. Fiverr מקשרת

46. YIN, לעיל ה"ש 10.

47. Juho Hamari et al., *The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption*, 67 J. ASS'N INFO. SCI. & TECH. 2047 (2016).

בין נותני שירותים תומכי עסקים (עיצוב לוגו, שיווק דיגיטלי) לבין חברות או פרטים שזקוקים לשירותים אלה. Dogiz מקשרת בין בעלי כלבים לבין אנשים המעוניינים לטפל בכלבים או לטייל איתם בעבור תשלום. דוגמאות נוספות מגיעות מתחום החניה, מימון המונים, חילופי בתים, חינוך (קורסים און-ליין) והשכרה של חפצים (למשל אופניים).

שני גורמים עיקריים ראויים לציון ברקע התופעה של שווקים בין עמיתים בארץ ומעבר לים.⁴⁸ האחד הוא המשבר הכלכלי של השנים 2007–2008, והשני הוא חוסר אמון צרכני במותגים ובתאגיד ענק. שורשי ההתפתחות (בעיקר בארצות הברית) נעוצים במשבר הכלכלי הגלובלי של 2007. מדובר במיתון כלכלי מהגדולים שחוהה המשק האמריקני.⁴⁹ המשבר הוביל לירידה חדה בצריכה של טובין ושירותים.⁵⁰ שווקים בין עמיתים, והכלכלה המשתפת ככלל, מהווים דרכי צריכה אלטרנטיביות המיועדות לחסוך במשאבים. השכרה של חפצים שאינם מנוצלים בשימוש אישי מאפשרת למשכירים להרוויח כסף מנכס בבעלותם, ולשוכרים להימנע מרכישה של מוצר מיותר.⁵¹ נוסף לכך, ממדי האבטלה הובילו מבקשי עבודה או מועסקים באופן חלקי לחפש דרכים אלטרנטיביות להשלמת הכנסה, הכוללות מתן שירותים כגון הסעות, באופן גמיש ובלי מחויבות.⁵² שווקים אלה מאפשרים לצרכנים להפחית הוצאות, והם מייצרים הזדמנויות לעבודות חלקיות. חוסר היציבות בשוק אפוא הוביל ליצירת שווקים אלטרנטיביים הפועלים במקביל.

נוסף למשבר הכלכלי, שווקים בין עמיתים נתפסים בעיני המשתמשים כאלטרנטיבה לשוק התאגידי ולמודלים מסורתיים של צריכה. אם בעבר צרכנים הרגישו בטוחים יותר כשרכשו מותגים מוכרים,⁵³ היום יחסם של צרכנים כלפי חברות גדולות הוא אמביוולנטי.⁵⁴ צרכנים כיום רוכשים אמון גדול יותר לצרכנים אחרים ומקבלים החלטות על בסיס משוב צרכני, גם אם נותן המשוב הוא זר לצרכן.⁵⁵ הכלכלה המשתפת מתבססת על נטיות אלה. פיתוחים טכנולוגיים מקילים מאוד את התקשורת בין הצרכנים, ומבטיחים שיתוף פעולה צרכני שהוא לכאורה אינו

- 48 קיימים כמובן גורמים נוספים, ובהם התפתחות טכנולוגית, העדפות דוריות ושינויים בדפוסי צריכה.
- 49 David Grutsy, Bruce Western & Christopher Wimer, *The Consequences of the Great Recession*, in THE GREAT RECESSION 3 (David Grutsy, Bruce Western & Christopher Wimer ed., 2011).
- 50 Ivaylo D. Petev, Luigi Pistaferri & Itay Saporta-Esken, *An Analysis of Trends, Perceptions and Distributional Effects in Consumption*, in THE GREAT RECESSION 161 (David Grutsy, Bruce Western & Christopher Wimer ed., 2011).
- 51 Yochai Benkler, *Sharing Nicely: On Shareable Goods and the Emergence of Sharing as a Modality of Economic Production*, 114 YALE L.J. 273 (2004).
- 52 Rauch & Schleicher, לעיל ה"ש 16.
- 53 Richard Elliot & Natalia Yannopoulou, *The Nature of Trust in Brands: A Psychosocial Model*, 41 EUROPEAN J. MARKETING 988 (2007).
- 54 Guido Palazzo & Kunal Basu, *The Ethical Backlash of Corporate Branding*, 73 J. BUS. ETHICS 333 (2007).
- 55 Laurie Sullivan, *Millennials Trust People, Not Brands, When Buying*, MEDIAPOST, <https://www.mediapost.com/publications/article/166630/millennials-trust-people-not-brands-when-buying.html>

נגוע באינטרסים תאגידיים. שווקים בין עמיתים נתמכים על ידי הרעיון שצריכה מבוצעת על ידי אינדיבידואלים ולא בין צרכן לבית עסק. ביקורת צרכנית נמצאת בלב הפעילות. עם זאת, חשוב לציין (ונחזור לכך בהמשך) כי שווקים בין עמיתים למטרת רווח נתמכים על ידי פלטפורמות המתווכות את העסקה ומעצבות את תנאיה, שהן בעצמן נשלטות על ידי תאגידי רבי עוצמה.⁵⁶ אף ששווקים אלה מחברים בין אינדיבידואלים, הכוח התאגידי נותר דומיננטי. השניות הזו ניצבת בלב ליבה של הקטגוריה והשיח האקדמי הסובב אותה, כאשר השאלה הקשה היא: האם דפוסי הצריכה והעבודה החדשים מהווים אלטרנטיבה ממשית לשוק, או שמא הקצנה של הרעות החולות הקיימות בשוק חופשי ניאורליברלי?⁵⁷

מחקר איכותני שנערך בארצות הברית שופך אור על המורכבות של התופעה. במסגרת המחקר רואינו, בין היתר, משתמשים של Airbnb ושל Taskrabbit (פלטפורמה לביצוע שירותים בבית כגון גינון, הרכבת רהיטים וניקיון).⁵⁸ המסקנות מצביעות על מוטיבציות כלכליות וחתרניות כאחד. משתמשים רבים רואים בכלכלה המשתפת הזדמנות לכינון שוק רדיקלי, הנבנה מן התחתית. הם שואפים להשיג סדר כלכלי שבו עסקאות חליפין הן אישיות ומשקפות אחריות מוסרית אישית, ובה בעת המשתמשים חותרים להשגת אוטונומיה כלכלית. עם זאת, חוויית המשתמש מהווה רק חלק מתופעה רחבה יותר, הכוללת גם את כוחה של הפלטפורמה לעצב את תנאי העסקה ולכונן את מערכת היחסים ואת השוק עצמו. מורכבות זו עומדת בבסיס הקטגוריה ומחייבת חשיבה מורכבת מצד קובעי המדיניות בעת בחירה בקו רגולטורי זה או אחר.

מבחינה פרקטית, שווקים בין עמיתים מעוררים מספר קשיים מרכזיים: ראשית, ביצוע עסקאות נקודתיות עם זרים מעוררת בעיית אמון. כיצד צדדים לעסקה יכולים לסמוך זה על זה ולהיות בטוחים שיקבלו מוצר או שירות באיכות גבוהה, ומנגד, השימוש קצר הטווח בנכס שלהם יהיה סביר?⁵⁹ הבעיה מתגברת ככל שמדובר בנכס או בשירות אישי או יקר ערך. שנית, שימוש רחב היקף על ידי משתמשים לא מנוסים מגדיל את הסיכון לגרימת נזק לנכס, כמו גם לתאונות שונות. כאשר אדם משכיר חדר בביתו (Airbnb), מזמין אנשים לארוחה בביתו (Eatwith), מסיע אנשים ברכבו (Uber) או מאפשר לזר לשמור על חיית המחמד שלו (Dogiz), קיימת סכנה של סיכון מוסרי. במילים אחרות, כיוון שהמשתמש אינו נושא בעלויות הנזק לרכוש, הוא עלול להשתמש בנכס באופן לא זהיר ולגרום לנזק. מן הצד השני, המשתמש חשוף לסיכונים הנובעים מכך שהפעילות אינה מוסדרת. אדם המתארח בביתו של בשלן, למשל, אינו

56 Pasquale, לעיל ה"ש 9.

57 Martin, לעיל ה"ש 15.

58 Connor Fitzmaurice et al., *Domesticating the Market: Moral Exchange and the Sharing Economy* (unpublished manuscript), http://www.bc.edu/content/dam/files/schools/cas_sites/sociology/pdf/SocCompass%20Sharing%20Economy%20v3.pdf

59 השו Benkler, לעיל ה"ש 51.

יודע אם המטבח נקי ואם יש סכנה לבריאותו. דוגמה נוספת היא אדם המקבל הסעה מנהג Uber אשר אינו יודע אם הנהג הוא זהיר ובעל היכרות עם העיר.⁶⁰

שלישית, השימוש המוגבר בנכסים הוא בעל השלכות החורגות מן הצדדים לעסקה ולכן הפעילות מייצרת החצנות שליליות. למשל, פעילות מסוימת עשויה להשפיע על הדיירים בשכונה מסוימת, להעלות את מחירי השכירות בעיר ולהכביד על תשתיות עירוניות.⁶¹ כך, אתרים המקילים על עסקאות בתחום החניה, האירוח בדירות או התחבורה המשתפת עשויים להעמיס על תשתיות שונות, המתוכננות לענות על צורכי התושבים, כגון כבישים, ביוב, חניה ועוד.⁶² בהקשר זה, אין לשכוח ששוקים בין עמיתים למטרות רווח פעמים רבות אינם עומדים בדרישות רגולטוריות מכבידות (כגון רישיון עסק, דרישות מיסוי וכדומה). נטען בעבר כי הכלכלה המשתפת היא הזדמנות לבחון מחדש אילו דרישות נחוצות ואילו דרישות נועדו למנוע תחרות בשוק מסוים.⁶³

רביעית, שווקים ישירים בין עמיתים לכאורה פותחים אפשרויות עבור משתמשים רבים ומהווים הזדמנות להשתתפות פעילה של מגזרים שונים מכל שכבות האוכלוסייה. עם זאת, מחקרים שונים הצביעו לאחרונה על אפליה בכלכלה המשתפת. האסדרה המשפטית של שווקים אלה מבחינת דיני איסור אפליה טרם גובשה.⁶⁴

ניתוח מקרי המבחן המנויים במאגר מצביע על דומיננטיות של הטכנולוגיה בקטגוריה זו. 13 מקרי מבחן משתבצים לקטגוריה של שווקים בין עמיתים למטרות רווח: Uber, Airbnb, Israel Online, Udemy, Repark, Dogiz, Splinster, טריא, eloan, Eatwith, Fiverr, בלנדר, טריא, Fundit, Academcy.⁶⁵ כל מקרי המבחן סווגו בדרגה הגבוהה ביותר של הישענות על טכנולוגיה לפי הסולם שהוגדר לפני ניתוח המקרים: "בלי הטכנולוגיה אין פעילות". הדומיננטיות של הטכנולוגיה באה לידי ביטוי גם בתפקיד הפלטפורמה ובשירות שהיא מציעה. כיוון שמדובר בעסקאות עם זרים, הנעשות פעמים רבות ברכוש אישי, הפלטפורמה מציעה מנגנונים שונים המיועדים להשקיט את החששות של המשתמשים. המנגנון המובהק ביותר הוא מערכת המוניטין המבוססת על ביקורת משתמשים. שישה אתרים כוללים מערכת מוניטין מסוג זה: Uber, Splinster, Eatwith, Airbnb, Fiverr, Udemy. במסגרת זו, המשתמש מדרג את בעל הנכס או מציע השירות ואף כותב ביקורת מפורטת. באתרים מסוימים, כגון Uber ו-Airbnb,

SAMUEL NADLER, THE SHARING ECONOMY: WHAT IS IT AND WHERE IS IT GOING? (MBA thesis, MIT, 2014), Summary available at <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/90223#files-area>.

Miller, לעיל ה"ש 4.

ש.ם.

Orly Lobel, *The Law of the Platform*, 101 MINN. L. REV. 88 (2016); לעיל ה"ש 25; Benjamin G. Edelman et al., *Racial Discrimination in the Sharing Economy: Evidence from a Field Experiment*, 9 AM. ECON. J.: APPLIED ECON. 1 (2017); Tamar Kricheli Katz & Tali Regev, *How Many Cents on the Dollar? Women and Men in Product Markets*, 2 SCI. Adv. 1 (2016).

ראו פירוט של מקרי המבחן בנספח.

מנגנון המוניטין הוא דו־צדדי, וגם בעל הנכס או מציע השירות יכול לדרג את המשתמש.⁶⁶ עם זאת, מנגנוני מוניטין אינם פתרון מושלם. הספרות הצביעה על מספר פגמים בהליכי מוניטין, וביניהם כי ביקורות באתרי כלכלה משתפת הן מוטות (לרוב לחיוב), משקפות מידע חסר ומערבות התנהגות אסטרטגית.⁶⁷ כך, למשל, משתמש יעדיף שלא לכתוב ביקורת שלילית כדי שלא לקבע תדמית של מתלונן סדרתי, תדמית שעשויה להוביל לכך שבעלי נכסים יחששו להשכיר לו את רכושם.

שלושה אתרי הלוואות בין עמיתים אינם כוללים מערכת מוניטין: בלנדר, טריא ו־eLoan. העסקאות המתבצעות במסגרתם הן אנונימיות. עם זאת, האתרים הללו מציעים הגנות אחרות למלווים: בלנדר מציע קרן ביטחון המוחזקת בנאמנות לצורך הגנה על כספי ההשקעה ו־eLoan מפעיל מערכת גבייה ומימון הוצאות משפטיות.⁶⁸ נוסף לכך, האתרים הללו מקפידים לבצע סינון לווים, הכולל אימות זהות ובחינת היסטורית אשראי, כמו גם בחינה סטטיסטית של הסיכון.⁶⁹ אתר Repark, העוסק בהשכרה קצרת טווח של מקומות חניה, מציע אמצעי הגנה אחר לבעלי חניה. במקרים שבהם הנהג אינו מפנה את החניה, האתר עשוי לנכות ישירות מכרטיס האשראי של הנהג סכום כספי כקנס, והוא אף מעמיד לרשות בעלי החניה סייר שיש באפשרותו לסנדל את הרכב.⁷⁰ נוסף לכך, האתר מציע ביטוח לכל נזק לרכב, לנהג או לחניה. לעומת זאת, אתר Dogiz אשר מיועד בעיקר לעסקים קטנים, אינו מציע שירות סינון או מוניטין.⁷¹

לצד מערכת המוניטין שפלטפורמות שונות מציעות, רבות מהן מציעות ביטוח (לפחות חלקי). Fiverr, Airbnb, Eatwith, Splinster, Uber, Repark, eLoan ובלנדר כוללות ביטוח, חלקן בתוספת תשלום וחלקן כחלק מתנאי העסקה. חלק מהחברות המציעות שירות שיש בו סיכון מסוים למשתמש (בתחום המזון, ההלוואות, ההסעות) מבצעות סינון של מציעי השירות, וביניהם: Uber, Eatwith, בלנדר, eLoan ו־Fundit. נוסף לכך, פלטפורמות רבות נותנות מענה לפתרון מחלוקות ולבעיות המתעוררות בשירות. Airbnb ו־Fiverr, למשל, מציעות מנגנוני יישוב סכסוכים.

פתרון בעיות אמון, סיכון מוסרי וחשש מנזק אפוא עומדים בלב הפעילות של הפלטפורמה, לצד הבטחת התשלום של המשתמש ומערכת החיפוש המתווכת בין המציע למשתמש. במקרי מבחן אלה, יצירת קהילה אינה מטרה מרכזית. 12 מתוך 13 מהפלטפורמות אינן מארגנות אירועים קהילתיים. Eatwith היא חריגה והיא מציעה אירועים למארחים. נוסף לכך, Airbnb

66 בשולי הדברים, יש לציין כי בית המשפט המחוזי אסר לאחרונה על פעילותה של אובר בישראל במתכונתה הנוכחית. ראו ה"פ (מחוזי ת"א) 26017-11-17 איגוד נהגי המוניות הארצי נ' אובר מערכות טכנולוגיות ישראל בע"מ (פורסם בנבו, 27.11.2017).

67 Sofia Ranchordás, *Public Values, Private Regulators: Between Regulation and Reputation in the Sharing Economy*, 13 LAW & ETHICS IN HUMAN RIGHTS 1 (2019)

68 <https://bit.ly/33MCSseH>; <https://www.eLoan.co.il/what-is>

69 שם.

70 www.repark.co.il/faq?c=Homebutton&pid=appflyeroneLink&pid=web

71 אתר המקשר בין בעלי כלבים לבין מטיילי כלבים מקצועיים (dog-walker's). האפליקציה מאפשרת לברר היכן נמצא הכלב.

מציעה מרכז קהילתי וירטואלי עבור מארחים.⁷² כמו כן, הפלטפורמה אינה כוללת לרוב התייחסות להשפעות רחבות של פעילות המשתמשים על כלל האוכלוסייה. סוגיות אלה יידונו בפרק הבא, כחלק מזיהוי הבעיות המשפטיות וההתמודדות עמן. כמו כן, הפלטפורמה היחידה אשר נקטה בצעדים למיגור אפליה היא Airbnb.⁷³ לנקודה זו נשוב בפרק הבא.

לסיכום, על אף שהדוגמאות שנדונו במסגרת הקטגוריה שונות מאוד מבחינת תחומי העיסוק, ניתן לזהות קווים דומים מבחינה מוסדית ומבנית. תיווך בין צדדים זרים מעורר בעיות אמון וחשש לנזק לרכוש או למשתמש. בכל הדוגמאות שנדונו, על אף שהעסקה נעשית בין עמיתים, הפלטפורמה דומיננטית מאוד באבטחת העסקה ובעיצוב תנאיה. הפלטפורמה היא חלק בלתי-נפרד מהעסקה ומספקת את המנגנונים המיועדים לאפשר את קיומה. הפלטפורמה היא זו אשר מכוננת למעשה את השוק כולו. הדומיננטיות של האתר המתווך חשובה להתקיימות הפעילות, אך בה בעת היא מעוררת חשש לפגיעה באינטרסים מוגנים של הצרכן וביניהם פרטיות מידע, מניעת אפליה וגישה פתוחה לאתר. אשר על כן, על המשפט לעסוק אף בפיקוח על כוחן של הפלטפורמות. זהו קושי ייחודי שקיים בקטגוריה של שווקים בין עמיתים. אחזור לנקודה זו במסגרת הדיון בקווים מנחים לאסדרה.

2. שוק בין עמיתים שלא למטרת רווח

קטגוריה נוספת, הכוללת שווקים בין עמיתים, עוסקת בשווקים שאינם למטרת רווח (לפחות עבור אחד מהצדדים לעסקה). יש דמיון רב בין קטגוריה זו לקטגוריה הקודמת במבנה המוסדי (שוק בין עמיתים ומעורבות אתר מתווך), ואכן הסוגיות המשפטיות דומות בעיקרן. למרות זאת, המטרה של הפעילות מצדיקה יצירת קטגוריה נפרדת. כאשר הפעילות אינה למטרת רווח, היקף הפעילות בדרך כלל קטן, מעורבות הפלטפורמה היא יחסית מתונה והסיכון של השפעות שליליות על כלל האוכלוסייה, או במילים אחרות, החצנות שליליות – פוחת. בד בבד, לפעילות יש החצנות חיוביות מבחינה סביבתית וחברתית.

המאגר כולל 14 מקרי מבחן של שווקים בין עמיתים שלא למטרת רווח: אגורה, חברים לרפואה, גיוסים, Waze Carpool, Moovit Carpool, Couchsurfing, Casaversa, Homeexchange, Kiva ו־Shelp My Things, The Chesd Fund, Giveback, Make Them a Meal, Headstart.⁷⁴ אולם, קיימים הבדלים חשובים בין הדוגמאות הללו, ולמעשה ניתן לחלקן לשתי תתי-קטגוריות. תת-קטגוריה ראשונה כוללת פרויקטים שמטרתם לספק צורך או שירות ללא מטרת רווח של שני הצדדים. זוהי למעשה כלכלת חליפין. המאגר כולל שתי דוגמאות של שיתוף בנסיעה: Waze Carpool ו־Moovit Carpool, ושתי דוגמאות של חילופי בתים: Homeexchange ו־Casaversa.

⁷² <https://community.withairbnb.com/t5/Community-Center/ct-p/community-center>

⁷³ השוֹ Laura W. Murphy et al., *Airbnb's Work to Fight Discrimination and Build Inclusion A Report Submitted to Airbnb* (September 8, 2016), http://blog.airbnb.com/wp-content/uploads/2016/09/REPORT_Airbnbs-Work-to-Fight-Discrimination-and-Build-Inclusion_09292016.pdf?3c10be

⁷⁴ ראו הסבר על כל מקרה מבחן בנספח.

במקרה של שיתוף בנסיעה, הנוסעת משתפת רק בהוצאות הנסיעה של הנהגת.⁷⁵ בניגוד ל-Uber, השייכת לקטגוריה של שוק בין עמיתים למטרת רווח, אין מדובר בשירות הסעות שהנהגים מרוויחים ממנו כדרך להשלמת הכנסה. במקרה של שיתוף בנסיעה, הנהגים נוסעים ליעדם ובדרכם אוספים נוסעים המשתתפים בהוצאותיהם. להבדל זה יש השלכות מבחינת כיסוי ביטוחי וסיווג הפעילות כאישית או כעסקית.⁷⁶ פוליסות ביטוח המכסות כלי רכב פרטיים לרוב אינן מבטחות שימוש של השכרת הרכב בתשלום. בארצות הברית, שאלת הביטוח זכתה לדיון ציבורי נרחב.⁷⁷ בכירים בשוק הביטוח הסבירו כי מבטחים רואים בשיתוף כלי רכב פעילות בסיכון גבוה, ולכן הם עשויים לבטל או לסרב לחדש פוליסת ביטוח בעקבות כך, או לחלופין להעלות את מחיר הפרמיות במקרה של תאונה.⁷⁸ נראה כי גם פוליסות ביטוח בארץ נוקטות בקו דומה ואינן מבטחות רכב המושכר לאחרים בתשלום אלא אם כן מדובר בחברת ליסינג.⁷⁹

באופן דומה, אתרי חילופי בתים מהווים מקרה מבחן שונה מהאתר Airbnb, השייך לקטגוריה של שוק בין עמיתים למטרת רווח. העסקה אינה מערבת תשלום, והצדדים מחליפים לתקופה מסוימת את בתיהם כדי לחסוך בהוצאות החופשה. נוסף לכך, מעורבות פלטפורמת חילופי בתים שונה מאתר Airbnb, באשר זו האחרונה מציעה ביטוח ומנגנון מוניטין מפותחים בהרבה מאלו המוצעים באתרי חילופי בתים. מבחינה רגולטורית, היקף הפעילות באתרים אלה מתון יותר. אם ב-Airbnb דירה עשויה להיות מוצעת לאירוח תיירים לאורך השנה או למשך חלקים גדולים ממנה,⁸⁰ הרי שאתרי חילופי בתים מיועדים לזמני חופשה, כאשר בעלי הזכויות בבית אינם מתגוררים בו.

תת-קטגוריה שנייה כוללת פרויקטים המעריבים תרומה או עזרה לזולת. אתרי מימון המונים, כגון גיוסים ו-Headstart, הם מודל מבוסס רווח עבור מגייס המימון והפלטפורמה, אך נותן המימון תורם לפרויקט עבור תשורה. פרויקטים אחרים מבוססים על תרומה המיועדת

75 אורן דורי "רוצים להסיע נוסעים במכונית שלכם? זה המחיר שמותר לכם לגבות" דה מרקר (4.12.2017) www.themarker.com/dynamo/cars/1.4652604

76 Krecizer-Levy, *Consumption Property in the Sharing Economy*, לעיל ה"ש 28.

77 Ron Lieber, *Share a Car, Risk Your Insurance*, NY TIMES (March 16, 2012), http://www.nytimes.com/2012/03/17/your-money/auto-insurance/enthusiastic-about-car-sharing-your-insurer-isnt.html?_r=0; Jay McDoland, *Auto Insurance Risks of Car Sharing*, BANKRATE (November 23, 2011), <http://www.bankrate.com/finance/insurance/auto-insurance-risks-car-sharing-1.aspx#ixzz3kxcDf3Da>

78 McDoland, שם (מפי לורטה וורטרס (Loretta Worters), סגנית נשיא לענייני תקשורת במכון למידע וביטוח).

79 ראו פוליסת ביטוח חובה: www.555.co.il/resources/downloads/p220614b_555_rechev_polisa_bituach_rechev_chova_x_rechush.pdf (סעיף 6(ב), הערה 9).

80 משה גלעד "הצד האפל של Airbnb: הכירו את בעל הבית האמיתי של תל אביב" הארץ (19.11.2017) www.haaretz.co.il/gallery/trip/premium-MAGAZINE-1.4607832

לסיפוק צרכים בסיסים יותר, כגון אגורה, חברים לרפואה, Make Them a Meal ועוד.⁸¹ האתר Couchsurfing מהווה דוגמה מעניינת: בדומה ל-Airbnb, מדובר באירוח של תיירים בבית, אולם בניגוד ל-Airbnb, האירוח הוא בחינם וללא עלות.⁸² הספרות מצביעה על כך כי בקהילה של Couchsurfing, המשתמשים מוגדרים כחברים, והמארחים מצופים להתוודע אל אורחיהם, לטייל עמם ולהראות להם את העיר.⁸³ ההבדל בין שני האתרים מדגים בצורה המובהקת ביותר את ההבדל בין כלכלת שוק (market exchange) לכלכלת מתנות (gift exchange). עם זאת, גם כלכלה המבוססת על מתנות כוללת ציפייה להדדיות.⁸⁴ ישנה ציפייה משתמעת כי האורח יהפוך בבוא העת למארח. אולם, בניגוד לכלכלת שוק, התמורה אינה מוגדרת ותאריך הגמול אף הוא אינו ידוע. לדעת משתמשים רבים, האווירה הקהילתית של נתינה והדדיות נפגמה בשנת 2011, כאשר Couchsurfing עברה ממודל של חברה שאינה למטרת רווח לחברה שמטרתה הפקת רווחים, באמצעות פרסומות ותשלום עבור מנויי פרימיום.⁸⁵ אם כן, המטרות של האתר חשובות לצרכנים. הפלטפורמה עשויה להפיק רווח בדרכים שונות. ישנם אתרים המציעים פרסומות, דוגמת אגורה. במקרים אלה מתעורר חשש כי הפלטפורמה סוחרת במידע האישי של הצרכן כדי לממן את פעילותה. ישנם אתרים שהמודל העסקי שלהם מבוסס על עמלה. אתרי מימון המונים מהווים דוגמה לאתרים שמפיקים רווח ישיר מהתרומה הצרכנית. Kiva, לעומתם, הוא אתר הלוואות בין עמיתים וארגונים המיועד למטרות חברתיות מובהקות (הקמת בית ספר, רכישת אוכל, בניית מקורות אנרגיה). האתר מופעל מתרומות בלבד, ואינו גובה עמלה מן ההלוואה.⁸⁶ המודל העסקי של האתר הוא נתון

81 מתוך הנספח: Make them a meal – אתר המאפשר הכנת ארוחות לשכנים ולחברים. האתר מאפשר לספק אוכל לאנשים שאתה מכיר על ידי פתיחת קבוצה וניהולה. השימוש העיקרי בארץ הוא כאשר נולד תינוק או כאשר אדם חולה, ולארגן אנשים לספק אוכל למשפחה. אגורה – אתר ללא מטרת רווח המאפשר לאנשים פרטיים להעניק ללא תמורה חפצי יד שנייה. האתר כולל מטרה סביבתית כדי להפחית פסולת. האתר מאפשר גם לחנויות לתרום חפצים מיותרים. נוסף לכך, אנשים פרטיים יכולים להציע שירותים חנימיים עבור הקהילה. אולם, במקרה כזה, יש לתרום שלוש פגישות לפחות. האתר כולל פרסומות כחלק ממודל עסקי למימון הוצאות האתר (אין עמלה).

חברים לרפואה – פעילות שמטרתה תרומת תרופות מאנשים שאינם זקוקים להן יותר לאנשים שאינם יכולים לרכוש את התרופות במחיר מלא. הארגון ללא מטרת רווח. ההפצה מנוהלת על ידי מחלקת ניתוב תרופות. התרופות – חלקן יקרות ונדירות שאינן כלולות בסל התרופות, וחלקן "רגילות" – נאספות מהתורמים על ידי שליחים ומתנדבים ומועברות אל מוקד ניתוב התרופות בארגון, שם הן ממוינות ונבדקות, מוכנסות למאגר הממוחשב של הארגון ומאוחסנות בתנאי בית מרקחת.

82 Natalia Yannopoulou et al., *User-Generated Brands and Social Media: Couchsurfing and Airbnb*, 9 CONT. MANAGEMENT RESEARCH. 85, 87 (2013)

83 שם.

84 Barry Schwartz, *The Social Psychology of the Gift*, 73 AM. J. SOC.1 (1967); ELIZABETH ANDERSON, VALUE IN ETHICS AND ECONOMICS 151 (1995); PETER M. BLAU, EXCHANGE AND POWER IN SOCIAL LIFE 89 (1964) ראו גם Kieran Healy & Kimberly D. Krawiec, *Custom, Contract and Kidney Exchange*, 63 DUKE L.J. 645 (2012).

85 Russel Belk, *Sharing Versus Pseudo Sharing in Web 2.0*, 18 ANTHROPOLOGIST 7, 9 (2014)

86 <https://www.kiva.org/about>

חשוב לצורך הבחירה להסדרת פעילות האתר (להבדיל מפעילות המשתמשים). נתון זה, לצד נתונים אחרים, עשוי לדרוש מנגנוני פיקוח על פעילות הפלטפורמות. בכך, אתרי מימון המונים מסוימים עשויים להיות כפופים לאסדרה דומה לאלו המוצעים בשווקים בין עמיתים למטרת רווח. ודוק: אין הכוונה כי הפעילות הצרכנית תהא כפופה לאותם הכללים, אלא כי פעילות הפלטפורמה עשויה לעורר קשיים דומים לאלו העולים מפלטפורמות למטרת רווח.

המוטיבציות של צרכנים בשווקים בין עמיתים שלא למטרת רווח הן מגוונות. מטרה אחת היא ניצול מרבי של משאבים, בדומה למטרה העולה בשווקים בין עמיתים למטרת רווח. כאשר נהגים נוסעים ליעדם, ישנם ארבעה מושבים נוספים ברכבם המהווים נכס בלתי-מנוצל.⁸⁷ כאשר משפחה נוסעת לחופשה במדינה זרה, ביתה עומד ריק וללא שימוש. הצורך בניצול ערך עודף נובע גם מהרצון לחסוך בהוצאות, אך גם משינוי בהעדפות צרכניות, הכוללות התרחקות ממותגים ונטייה לטובת צריכה מקומית וקהילתית.⁸⁸ מטרה נגזרת היא הרצון באינטראקציה חברתית, גם אם וירטואלית. מימון המונים, לשם הדוגמה, הוא פעילות המובנית בשיח הפופולרי כמימון אלטרנטיבי המתבסס על הון חברתי וירטואלי.⁸⁹ הפעילות היא הזדמנות להתרחק ממנגנוני מימון מסורתיים. מטרה נוספת היא מטרה סביבתית. מחקרים מצביעים על כך שפעילות כלכלה משתפת קהילתית מבוססת, בין היתר, על קיימות ורצון להימנע מצריכה עודפת.⁹⁰

לסיכום, הקטגוריה הנוכחית נשענת במידת מה על הקטגוריה הקודמת – שוק בין עמיתים למטרות רווח, אך היא גם בעלת מאפיינים ייחודיים. הפעילות באתרים אלה מעוררת מעט החצנות שליליות. כיוון שאין מטרה של רווח, בעיות משפטיות המתמקדות בשאלת סיווג הפעילות כעסק, וביניהן מיסוי, תכנון ובנייה, רישוי עסקים וביטוח כלי רכב, אינן עולות על הפרק בקטגוריה זו. עם זאת, ישנם מקרים שבהם, בדומה לקטגוריה הקודמת, יש להגן על הצרכן מפני כוחה של הפלטפורמה. מקרים אלה עולים, בעיקר, כאשר הפלטפורמה מבוססת על עמלה של הצרכן, והיא דומיננטית בסינון מועמדים ועיצוב תנאי העסקה. נוסף לכך, חילופי בתים מעוררים חשש לנזק לרכוש באופן דומה לעסקאות בקטגוריה הקודמת. עם זאת, כיוון שמדובר בחילופי בתים, שני הצדדים מקבלים על עצמם סיכון דומה, ועל כן החשש חריף פחות לעומת עסקאות הכוללות תמורה כספית.

בעיה ייחודית לקטגוריה היא החשש מניצול רצונם הטוב של התורמים באתרים השונים, כגון מימון המונים, הלוואות ב-Kiva, אגורה, חברים לרפואה ועוד. בשל כך, חלק מהאתרים מציעים מנגנון סינון, אך אין מדובר בפתרון מקיף. לבסוף, רשות מקומית עשויה להחליט לעודד פעילות שאינה למטרת רווח, כאשר היא מבוססת עזרה הדדית ומקילה על מחזור חפצים. להיבט זה אשוב כאשר אדון בקטגוריה של התארגנות קהילתית.

87 Benkler, לעיל ה"ש 51.

88 ראו לעיל תת-פרק 1.ג ולהלן תת-פרק 4.ג.

89 ראו Roey Davidson & Nathaniel Poor, *The Barriers Facing Artists' Use of Crowdfunding Platforms: Personality, Emotional Labor, and Going to the Well One Too Many Times*, 17 NEW MEDIA & SOCIETY 1 (2015).

90 Grimshorn & Jordan, לעיל ה"ש 44 (עוסק בספריית בגדים).

3. חברה מסחרית

קטגוריה זו כוללת חברות מסחריות אשר מציעות למשתמשים שימוש קצר טווח במוצר המהווה תחליף לבעלות או לשכירות ממושכת. בניגוד לשתי הקטגוריות הקודמות, אין מדובר בשוק בין פרטים, בעלי המשאב ומשתמשים, המתווך על ידי פלטפורמה מסחרית. הקטגוריה המסחרית עוסקת במקרה שבו החברה המסחרית היא הבעלים של הנכס והיא מציעה לצרכן להשתמש בו. נאספו 10 מקרי מבחן בקטגוריה זו, אך הקטגוריה מגוונת הרבה פחות מבחינת תחומי הפעילות. ארבעה (4) מהפרויקטים הם חללי עבודה משותפים. במקום לשכור משרד או לעבוד מהבית. חללי העבודה השיתופית מאפשרים שכירות על בסיס חודשי של משרד פרטי, שולחן עבודה קבוע או שולחן על בסיס מקום פנוי.⁹¹ ישנם מקומות המאפשרים שימוש חד-פעמי במקרה הצורך.⁹² מרבית חללי העבודה מציעים שירותים נלווים, כגון מזון ושתייה, חדרי ישיבות, קורסים, סדנאות ואירועים קהילתיים. מעבר למקום העבודה עצמו, הם מציעים אפשרות ליצירת קשרים.⁹³ האינטראקציה החברתית-עסקית היא חלק בלתי-נפרד מהחבילה הנמכרת לצרכן. דוגמה מעניינת בהקשר זה היא Mommy Works – חלל עבודה המיועד להורים עובדים, הכולל שירותי שמרטפות ומרחב משחקים לילדים.⁹⁴

דוגמה מרכזית נוספת כוללת חברה מסחרית המציעה כלי רכב להשכרה קצרת טווח על בסיס תשלום דמי מינוי.⁹⁵ חברת Car2Go היא דוגמה בינלאומית הפועלת גם בארץ. למרות שהחברה פעלה עד לפני זמן קצר כחברה פרטית, נראה שכעת חלק מפעילותה מתבצעת בשיתוף פעולה עם הרשות המקומית דרך חברת בת, ולכן תזכה לדיון נוסף ונרחב במסגרת הקטגוריה "חסות שלטונית".

דוגמאות נוספות כוללות עסקים קטנים המציעים מינוי להשכרה קצרת טווח של משחקים וצעצועים לילדים⁹⁶ או אפשרות להשכרת בגדים יוקרתיים ושמלות ערב.⁹⁷ בדוגמאות אלה, כמו גם בקודמות, עולה בבירור מהמאגר כי החברה מטפלת בבעיות ומפקחת על טיב המוצר. צעצועים עוברים ניקוי וסטריליזציה וקיימת מדיניות ברורה בנוגע לנזק לרכוש. כך, למשל, חברת משחק חוזר אינה מחייבת על נזק לצעצועים, אלא אם מדובר בחלק מהותי הדורש תיקון.⁹⁸

91 <https://www.wework.com/plans>

92 ראו אימיל מאת שינור מוקיים מחברת merkspace לשרה ספירו, מתאריך 30.10.2017. נמצא אצל המחברת.

93 Merkspace.com.

94 Mommyworks.co.il. החלל טרם החל בפעילות מלאה וכרגע הפעילות ותנאיה מפורסמים בהרחבה באתר.

95 ראו דיון אצל Fleura Bardhi & Giana M. Eckhardt, *Access Based Consumption: The Case of Car Sharing*, 39 J. CONSUM. RESEARCH 881, 890 (2012).

96 <http://themerelran.wixsite.com/> (משחק חוזר) וצירופים https://www.toyswap.co.il/how_gameslibrary

97 Something Borrowed ו-Stylefor rent

98 www.toyswap.co.il/qa

הקטגוריה המסחרית עונה על דרישות הצרכן באשר לאופי הזכויות ולאופי השימוש בנכס: הצרכן מעדיף שלא להיות בעלים של נכס אלא להשתמש בשימוש אגבי וקצר טווח (access over ownership). כך, למשל, נטען כי שימוש קצר טווח מאפשר גמישות וניידות, היסכון בעלויות אחסון, וחיסכון בעלויות רכישה.⁹⁹ מן הצד השני, למודל הגישה יש גם עלויות: עלות דמי המינוי והשימוש, עלויות למידה בשימוש בנכס חדש ועלות חיפוש של מוצר חדש ומתאים.¹⁰⁰ עם זאת, נראה כי תועלות נוספות, כגון קידום קיימות ויצירת קשרים קהילתיים, אינן מוטיבציות בעלות חשיבות לפעילות זו. מחקר שנעשה בתחום שיתוף כלי הרכב המסחרי מצא כי המשתמשים אינם מרגישים תחושת מחויבות או הדדיות כלפי החברה או משתמשים אחרים, וזאת על אף מאמצי החברה לייצר קהילה מבוססת-מותג. נוסף לכך, השיקול בדבר קיימות היה שולי, והשיקול המרכזי להשתתפות הוא נוחות שימוש וחיסכון כלכלי.¹⁰¹ הפרספקטיבה של החברה המסחרית עצמה היא שונה. החברה מגיבה לשינויים בהעדפותיהם של צרכנים ומציעה להם מודל עסקה שונה שאינו מבוסס על מכירה או השכרה ארוכה. אולם, בסופו של דבר, הקשר בין הצרכן לחברה מבוסס על חוזה מסחרי מסורתי. Jeremy Rifkin (ג'רמי ריפקין) טען בספרו (לפני יותר מ-15 שנים) כי חברות מסחריות מתחילות להציע תחליפים לבעלות בדמות דמי חברות, דמי מינוי וליסינג. כאשר החברה מוכרת מכונית – מערכת היחסים עם הלקוח היא נקודתית וקצרת טווח, אולם כאשר החברה מציעה שירות ליסינג – מערכת היחסים היא מתמשכת באופן פוטנציאלי לנצח.¹⁰² כך או כך, נראה כי הפעילות בקטגוריה זו נשענת, ברובה, על מודל מסחרי מוכר המותאם לדרישות הצרכניות המודרניות.

אחד היתרונות המובהקים שחברות מסחריות מציעות לצרכנים הוא גמישות. גמישות עשויה להוות יתרון, למשל, בחלל עבודה משותף, המאפשר שימוש במשרד גם כאשר נוסעים לנסיעות עבודה, וגם כאשר עוברים ממקום למקום. חברת WeWork, מחלוצות מיזמי חללי העבודה המשותפים, אף השיקה בשנים האחרונות את מיזם WeLive בעיר וושינגטון ובעיר ניו יורק. מדובר בפרויקט דיור המציע מיקרו יחידות דיור מרוהטות לחלוטין, כולל כלי מטבח ומצעים. מחוץ ליחידות אלה ישנם חללים משותפים גדולים, והחוויה לשימוש בדירה כזו הוא חודשי ולא שנתי.¹⁰³ המטרה של הפרויקט היא גמישות: לאפשר לאנשים צעירים להתנסות במגורים בעיר גדולה ויקרה ללא מחויבות.

Cait Poyner Lamberton & Randall L. Rose, *When is Ours Better Than Mine? A Framework for Understanding and Altering Participation in Commercial Sharing Systems*, 76 J. MARKETING 109 (2012)

ש.ם. 100

Bardhi & Eckhardt, לעיל ה"ש 95.

JEREMY RIFKIN, *THE AGE OF ACCESS: THE NEW CULTURE OF HYPERCAPITALISM WHERE ALL OF LIFE IS A PAID-FOR EXPERIENCE* (2000)

David Friedlander, *WeLive Marries Micro-Apartments, Coworking, Magic*, LIFE EDITED 103 (July 28, 2014), <http://www.lifefedited.com/welive-marries-micro-apartments-coworking-magic>.

מבחינה משפטית, דומה שהקטגוריה המסחרית אינה מציבה אתגר חדש או משמעותי. היא מתאפיינת במערכת יחסים מוכרת בין הצרכן לחברה, אשר המשפט נדרש אליה בחקיקה צרכנית מגוונת. החברה המסחרית כפופה לדרישות החוק בנושאי ביטוח, מיסוי ותכנון ובנייה לפי העניין. עם זאת, כלכלת המידע הופכת את הצרכנים לפגיעים במיוחד ביחסיהם עם חברה מסחרית. כך, למשל, צרכנים טוענים כי חברת שיתוף האופניים הסינגפורית oBike, הפועלת ברחבי אירופה, אוספת מידע צרכני רחב על משתמשיה.¹⁰⁴

כמו כן, ניתן לשקול הכרה בחובות טיפול ופיקוח על מוצרים שהשימוש בהם יוצר סיכון. כך, למשל, באופן מסורתי בעולם, תעשיית שיתוף בכלי רכב מקבלת רוח גבית חזקה מרשויות מקומיות, ובכלל זה הקצאת מקומות חניה מועדפים, הנחות במסלולים מהירים ועוד. שיתוף כלי רכב בשוק בין עמיתים אינו מקבל הטבות מסוג זה.¹⁰⁵ סיבה אפשרית להבדל היא שהעיר סומכת יותר על חברה מסחרית מאשר על אוסף של פרטים לא מוכרים לביצוע תחזוקה שוטפת של כלי רכב ולשמירה על בטיחות המשתמשים. אם אכן זו הסיבה, מוצע כי רשויות ישקלו לוודא שהחברה המסחרית מסוג זה אכן מבצעת בדיקות שוטפות של כלי הרכב ודואגת לתחזוקה הולמת.

4. התארגנות קהילתית

מיזמי כלכלה משתפת קהילתיים מבוססים על שיתוף פעולה צרכני בזמן או במשאבים לקידום מטרה משותפת, המיטיבה עם הצרכן הפרטי ועם הקהילה בכללותה. קטגוריה זו אינה משקפת שוק בין עמיתים, שבו צרכנים משתפים פעולה באופן נקודתי אגב עסקה מסוימת, אלא עוסקת בפעילות משותפת בעלת מבנה ריכוזי חלקי, המנוהל לרוב בידי ארגון מתאם. הבעלים של המשאב במיזמים אלה הם בדרך כלל עמותה או קואופרטיב (אגודה שיתופית) שבהם חברים כלל המשתמשים. המשתתפים בפעילויות אלה בוחרים לאחד משאבים, כגון זמן, כסף, כוח עבודה או יצירה, וליהנות מהם יחד למטרת חיסכון אך לא למטרת רווח.

הפעילות של התארגנות קהילתית כוללת תשע דוגמאות שונות, המשקפות: (1) סדנאות עבודה קהילתיות, הכוללות הדרכות ואפשרות להשתמש בכלי עבודה מורכבים (XLN), הנגרייה הקהילתית בבאר שבע, הסדנה הקהילתית לקיימות); (2) חיסכון כספי על ידי שיתוף פעולה, למשל באמצעות קואופרטיב מכולת ("בשיתוף") ובנק חברתי (אופק); (3) אלטרנטיבות למסחר בשוק (סיפור חוזר); ו-(4) פרויקטים קהילתיים עירוניים – כגון גינות קהילתיות. הפרויקטים אינם משמשים למטרת רווח, ודמי החבר שנגבים מיועדים לכיסוי הוצאות ולתחזוקה שוטפת.¹⁰⁶ מספר מקרי המבחן כוללים התארגנות הדורשת מחבריה השתתפות פעילה. כך, למשל, פרויקט "בשותף" הוא קואופרטיב מכולת אשר חבריו משלמים סכום כספי

104 ראו Matt de Neef, *The oBike Explosion: What it Means for Cycling, Cities, and Our Data Privacy*, CYCLINGTIPS (August 16, 2017), <https://cyclingtips.com/2017/08/obike-explosion-means-cycling-cities-data-privacy/>

105 ראו Shelly Kreiczler-Levy, *Share, Own, Access*, 36 YALE L. & POL'Y REV. 155 (2017).

106 <https://www.hatahbiviya.com/about> (הבנק החברתי אופק: רווח יוביל להטבת תנאים ללקוחות); www.ofek.coop/about/faq

כדי להצטרף, והם נדרשים לתרום שלוש שעות עבודה בחודש במכולת.¹⁰⁷ לשם ההשוואה, בפרויקט הגינה הקהילתית יש התחייבות לפעילות של ארבע שעות בחודש בגינה לטובת הקהילה.¹⁰⁸ נוסף לכך, פעמים רבות מיזמים אלה כוללים אירועים קהילתיים שונים.¹⁰⁹ בשונה מקטגוריות קודמות, הטכנולוגיה אינה דומיננטית בהתארגנות הקהילתית. שבע מתוך תשע הדוגמאות כוללות טכנולוגיה שנועדה לפרסם את הפעילות בלבד.

הרקע להשתתפות בהתארגנות קהילתית הוא מגוון. ארגונים שונים שמים דגש על יצירת יחסי קהילה ועזרה הדדית,¹¹⁰ תוך טיפוח שיתוף פעולה ויצירה משותפת.¹¹¹ משתתפים שונים מונעים משיקולי קיימות והגנה על הסביבה.¹¹² נוסף לכך, התארגנות קהילתית משקפת פעמים רבות בחירה להימנע מהשוק, לצמצם צריכה באמצעות שימוש משותף או שימוש במוצרי יד שנייה.¹¹³ בחירה זו מושפעת משיקולי קיימות, אך היא גם מכוונת למחאה כנגד מסחר של המרחב הציבורי.¹¹⁴ כמו כן, התארגנות קהילתית נרקמת ומתעוררת כחלק מחזון שונה לעיר, הכוללת שיפור החיבור בין התושבים לבין העיר ומרחביה הציבוריים.

התארגנות קהילתית מעוררת מספר סוגיות של מדיניות חברתית רצויה. אחת הסוגיות היא אופן ניהול ההתארגנות. קואופרטיבים (אופק ובשותף) פועלים לפי מסגרת ניהולית מגובשת, הכוללת כללי ניהול דמוקרטי.¹¹⁵ כך, למשל, בקואופרטיב המכולת בשותף מתקבלות החלטות כך: החלטות שוטפות מקבל פורום תפעולי המורכב מראשי צוותים, החלטות חשובות יותר אשר קשורות להתנהלות שוטפות מתקבלות בידי ועד מנהל (גוף נבחר) והחלטות המשפיעות על אופי הקואופרטיב מתקבלות בהצבעה דמוקרטית של אספת החברים.¹¹⁶ עם זאת, התארגנויות אחרות אינן פועלות באופן דמוקרטי ומנוהלות בידי צוות המטפל בבעיות שוטפות.¹¹⁷ לצד שאלת הניהול, עולה גם שאלת ההשתתפות הפעילה של החברים. באיזו מידה על המיזם לחייב ולעודד השתתפות הכוללת התנדבות, השתתפות באירועים ולקיימת חלק בקבלת החלטות. השתתפות חברים מחזקת את ההיבט השיתופי והקהילתי.

סוגיה נוספת היא מידת הפתיחות של התארגנויות קהילתיות. בעוד המטרה המוצהרת של פרויקטים רבים היא טיפוח קהילה, הרי שמחקר שנערך בארצות הברית וכלל סדנאות עבודה, שיתוף במזון, בנק זמן וחינוך שיתופי הצביע על הומוגניות גדולה של המשתתפים.¹¹⁸ הפעילות הקהילתית אינה פתוחה, הלכה למעשה, למשתתפים משכבות סוציו-אקונומיות

107 www.beshutaf.org

108 <http://kayamuta.org>

109 נגריה קהילתית, כלבוניק, אושר, בשותף, גינה קהילתית.

110 ראו <http://o-share.org/home>; <http://kayamuta.org>

111 www.tcsu.org.il; בשותף.

112 Grimshorn & Jordan, לעיל ה"ש 44.

113 Ozanne & Ballantine, לעיל ה"ש 20.

114 Bardhi & Eckhardt, לעיל ה"ש 95.

115 www.ofek.coop/about/faq/democracy

116 www.beshutaf.org/faq/#toggle-id-9

117 ראו לדוגמה את אתר אושר: O-share.org

118 ראו Schor et al., לעיל ה"ש 18.

שוונות, מרקע תרבותי ודתי שונה. אין מחקר דומה הבוחן סוגיה זו בארץ, אולם הממצאים מעבר לים מפנים זרקור לבעיה לא פשוטה זו. עליהם לעורר דיון בדבר האמצעים שדרכם ניתן לטפח אינקלוסיביות והטרוגניות. לנקודה זו נחזור בפרק הבא.

לבסוף, נראה כי הקושי הגדול ביותר של ארגון קהילתי הוא הגדלת נפח המשתמשים וטיפוח יוזמות חדשות. יש לשקול אם ראוי כי הרשות המקומית ומוסדותיה יתמכו בארגונים אלה באמצעות פרסום, סיוע במציאת מקום מפגש ותמיכה משפטית במקרה הצורך.

5. חסות שלטונית

הקטגוריה השלטונית כוללת מקרים שבהם הרשות המקומית מעורבת במיזם, בין אם כבעלים, כיוזמת ראשית, ובין אם באמצעות שיתוף פעולה עם היזמים, תמיכה או מימון של המיזם. בניגוד לקטגוריות קודמות, המבוססות ברובן על התארגנות פרטית, קטגוריה זו כוללת מעורבות שלטונית. השלטון המעורב בפעילות זו הוא השלטון המקומי. הסוגיה של מעורבות העיר בתמיכה במיזמי הכלכלה המשתפת העסיקה פעילים וחוקרים בשנים האחרונות.¹¹⁹ דיון זה כולל איתור דרכים שבהן העיר יכולה לקדם שימוש שיתופי במרחבים ציבוריים ולייצר אורח חיים קהילתי, סביבתי ושיתופי.¹²⁰ במסגרת המחקר נאספו שמונה (8) מקרי מבחן, הכוללים למעשה שתי תתי-קטגוריות מובחנות: שיתוף פעולה עם חברה מסחרית לצורך שיפור תשתיות ותמיכה בפעילות קהילתית לרווחת התושבים.

תת-הקטגוריה הראשונה כוללת שיתוף פעולה של העירייה עם חברה מסחרית לצורך פתרון של בעיות תשתית. תל-אופן ואוטותל, הפעילות באזור תל אביב והסביבה, הן דוגמאות מוכרות. תל-אופן היא שירות להשכרה קצרת טווח של אופניים. ניתן לשלם דמי מינוי שנתיים או לרכוש כרטיס גישה יומי או שבועי בתל אביב, רמת גן וגבעתיים.¹²¹ אוטותל היא מערך שיתוף כלי הרכב המבוסס על רכישת מינוי לשימוש קצר טווח במכוניות באזור תל אביב רבתי (הכולל את הערים רמת גן וגבעתיים).¹²² עיריית תל אביב, כרשויות מקומיות רבות בעולם, מתמודדת עם בעיות של תשתית תחבורה. בעיות אלה כוללות עומס בכבישים, זיהום אוויר ומצוקת חניה.¹²³ אלה גם השיקולים שהניעו את העירייה לחפש פתרונות מתחומי הכלכלה המשתפת.¹²⁴

רשות מקומית עשויה לבחור בין מספר מודלים של הפעלת מיזם שיתופי, החל מבעלות מלאה על כלי הרכב וניהולם וכלה בשיתוף פעולה עם זכייין.¹²⁵ אוטותל היא חברה בת

119 ראו למשל המיזם והכנס *sharing cities* : www.shareable.net/sharing-cities.

120 ראו Michèle Finck & Sofia Ranchordás, *Sharing and the City*, 49 VANDERBILT JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW 1299 (2016).

121 www.tel-o-fun.co.il.

122 www.tel-aviv.gov.il/Residents/Transportation/Pages/AutoTel.aspx.

123 השו"ר Paul DeMaio, *Bike-sharing: History, Impacts, Models of Provision, and Future*, 12 J. PUB. TRANS. 41 (2009).

124 www.tel-aviv.gov.il/Residents/Transportation/Pages/AutoTel.aspx.

125 DeMaio, לעיל ה"ש 123.

שהוקמה באופן ייעודי עבור הפרויקט של עיריית תל אביב, והיא נמצאת בבעלות חברת Car2Go – חברת שיתוף כלי רכב במודל מסחרי. החברה היא מפעילת המיזם ופועלת לצד המודל המסחרי של חברת האם.¹²⁶ על פי דיווחים עיתונאיים, המערך ממומן מתקציב עירוני של כ-100 מיליון שקלים, הכוללים את רכישת כלי הרכב, תפעול המערך ותחזוקתו.¹²⁷ נוסף לכך, עיריית תל אביב הקצתה כ-520 חניות ציבוריות (כחול לבן) לטובת הפרויקט.¹²⁸ תל אופן מופעלת על ידי חברת FSN, המשמשת כזכייין של העירייה. במקרים של נזקים כבדים וגנבות, מפצה עיריית תל אביב את החברה, אך נזקים קלים יותר הם באחריות החברה.¹²⁹ הן תל אופן והן אוטותל מציעות הנחות לתושבי העיר בעלי כרטיס דיגיתל.¹³⁰

יש להניח כי מספר שיתופי הפעולה בין הרשויות המקומיות לבין זכיינים פרטיים לצורך הפעלת מיזם כלכלה משתפת לשיפור תשתיות עוד יגדל ושיתופי הפעולה יתרחבו לתעשיות שונות. אחד הנושאים החמים היום בתחום העירוניות הוא פיתוח ערים "חכמות", הנשענות על טכנולוגיה מתקדמת ושיתופי פעולה עם גופים פרטיים.¹³¹ על כן, חשוב להידרש כעת להיבטים המשפטיים של שיתוף הפעולה.

הבעיות המשפטיות המתעוררות בתת-הקטגוריה הנדונה כוללות, בין היתר, אחריות לתחזוקת כלי הרכב והאופניים, בטיחות המשתמש וביטוח הפעילות. האחריות, בדרך כלל, תחולק בין המפעיל לבין הרשות המקומית, בהתאם להסדר החוזי ביניהם. על הרשות להבטיח, עם זאת, כי החברה המפעילה מקפידה על תחזוקה נאותה, על בדיקת רישיון הנהיגה של המשתמש ועל ביטוח.

נוסף לכך, בכל הקשור לחובות כלפי הצרכן, החברה המפעילה פועלת למעשה בתפקיד ציבורי, ולכן כפופה לחובות של גוף דו-מהותי לכל הפחות.¹³² בשל כך, היא כפופה לעקרונות שוויון, גישה מלאה ופתוחה לכול, זכות טיעון וכדומה. לבסוף, ניתן לטעון כי פריסה של כלי רכב או אופניים צריכה להיות רחבה ולהגיע לשכונות מרוחקות של העיר, כדי לשפר את הנגישות בין חלקיה. אכן, התקווה היא שמערכי תחבורה מתקדמים ישפרו את הנגישות בעיר ויחברו שכונות מוחלשות אל המרכז. תקווה כזו הועלתה באשר לשירות של Uber כחברה פרטית, אולם המחקר כיום מצביע על כך שתקווה זו לא התממשה.¹³³ נהגי אובר כנהגים פרטיים ועצמאיים אינם תחת חובה להגיע לכל מקום שאליו הם מוזמנים, ואכן, לפי המחקר

126 אפרת נומבר יונגר "עיריית תל אביב משיקה את אוטותל – מערך רכב שיתופי ראשון מסוגו" אוטו שם. <https://bit.ly/33JcfXK> (17.1.2017).

127 שם.

128 אורן דורי ועמרי זרחוביץ' "הדבר הבא? תל אופן למכוניות יצא לדרך בתל אביב" TheMarker www.themarker.com/dynamo/cars/1.2969500 (8.9.2016).

129 דניאל שמיל "השכרת אופניים בתל אביב: פרויקט מצליח אך לא מרוויח" TheMarker www.themarker.com/dynamo/cars/1.2184815 (8.12.2013).

130 <https://bit.ly/2TNh2TI>; www.autotel.co.il/rates

131 <http://www.sharingcities.eu>

132 ראו למשל בג"ץ 731/86 מיקרו דף נ' חברת החשמל לישראל בע"מ, פ"ד מא(2) 449 (1987).

133 ראו Jacob Thebault-Spieker et al., *Avoiding the South Side and the Suburbs: The Geography of Mobile Crowdsourcing Markets*, URBAN ENVIRONMENT (conference proceedings CSCW 2015).

הנהגים מעדיפים שלא להגיע לשכונות מרוחקות או מסוכנות. לעומת זאת, ניתן בהחלט לטעון כי רשות מקומית וזכייין הפועל מטעמה הם בעלי חובה שווה כלפי חלקי העיר השונים. תת-הקטגוריה השנייה כוללת תמיכה בפעילות כלכלה משתפת קהילתית לרווחת התושבים. בין הדוגמאות ניתן למצוא ספריית חפצים בתל אביב (תל וקח), בנק זמן בירושלים, ספריות רחוב, גינה קהילתית ושווקים למכירת חפצי יד שנייה בין התושבים המאורגנים בחסות העירייה. המטרה של פעילות זו היא קידום פעילות פנאי של תושבים במרחב האורבני¹³⁴ וחיוך קשרי קהילה.¹³⁵ השאלה המרכזית העולה בהקשר של פעילות זו היא, עד כמה העיר צריכה לתמוך במיזמים אלה? רק כאשר הם מגיעים מן השטח או שמא ליזום פעילות מתוכננת מראש על ידי העירייה? האם העיר שואפת להיות עיר משתפת, *sharing city*?

דוגמה בולטת ביותר לעיר התומכת ומעודדת מיזמי כלכלה משתפת היא סיאול, בירת דרום קוריאה. העיר מגדירה עצמה כמחויבת לטיפוח מיזמי כלכלה משתפת. העירייה מעמידה לרשות התושבים בנייני ציבור לצורך קיום אירועים ופגישות, מקדמת תמיכה כלכלית למיזמים נבחרים, מציעה תוכנית לימודית ליזמים ותומכת ספריות חפצים מגוונות.¹³⁶ ערים שונות הצטרפו למחויבות לשיתוף בעיר, במטרה לייצר עיר מחויבת סביבתית וקהילתית.¹³⁷ שאלות נוספות כוללות כמובן תחזוקה של החפצים, החלפתם במקרה הצורך ואחריות לנוק. שאלות אלה הן מינוריות כאשר מדובר בחפצים לא מסוכנים שקל להחליפם.

לסיכום קטגוריה זו, השלטון המקומי עשוי לקדם פעילות כלכלה משתפת בשני מסלולים שונים. האחד, עוסק בהאצלת סמכויות ליזם פרטי לצורך פיתוח תשתיות בעיר ושיפור השירות לתושבים, והשני עוסק בקהילה בעיר ומתמקד בטיפוח וביצירת יוזמות מקומיות. כל מסלול מעורר שאלות משפטיות שונות. הפרק הבא מסכם את הדיון בקטגוריות השונות, מרכז את בעיות המדיניות ואת הבעיות המשפטיות שהן מעלות ומציע קווים כלליים למחשבה על קידום אסדרה מותאמת קטגוריה מוסדית.

ד. בעיות מרכזיות הניצבות בפני אסדרת מופעי כלכלה משתפת בישראל

הניתוח בפרק הקודם חשף את השונות הגדולה בין הקטגוריות המוסדיות של מיזמי הכלכלה המשתפת בישראל. חלוקה לקטגוריות אף העלתה מגוון סוגיות הקשורות לתפקוד ולניהול המיזם, לעיצוב מדיניות ולאסדרה משפטית. נראה כי קטגוריות מוסדיות שונות מעוררות בעיות מדיניות ובעיות משפטיות ייחודיות. עם זאת, הניתוח גם האיר הבדלים חשובים במסגרת כל קטגוריה והצביע לעיתים על רצף של אפשרויות לאורך קטגוריה מוסדית נתונה.

פרק זה מסכם בצורה שיטתית את הקשיים המשפטיים ואת קשיי המדיניות אשר מציבות הקטגוריות השונות, ומציע שיקולים אפשריים לעיצוב אסדרה עתידית. עם זאת, חשוב להדגיש

134 www.ginothair.org.il/index.php?dir=site&page=content&cs=9

135 www.bankhazman.org.il

136 Finck & Ranchordás, לעיל ה"ש 120.

137 ש.ם.

כי השיקולים פותחים פתח לדיון וכי המאמר אינו מקדם כללים משפטיים קונקרטיים. המאמר חושף את חשיבותם של מאפיינים מוסדיים לניתוח ומציע מידע על האפשרויות הקיימות במסגרת כל קטגוריה. כללים משפטיים או רגולטוריים דורשים מידע מקיף. תנאי העיר ומאפייניה, למשל, חיוניים לצורך גיבוש כללים משפטיים. ירושלים ותל אביב שונות זו מזו, ושתיהן שונות מערים קטנות יותר ברחבי הארץ. כמות התיירים המתארחים בעיר מסוימת, מידת צפיפות הבנייה בעיר ומצב תשתיותיה הם נתונים חשובים לצורך גיבוש מדיניות. נוסף לכך, התעשייה שאליה משתייך המיזם וסוג הנכס והשירות גם הם חשובים לצורך הערכת מידת הסיכון וההחצנות השליליות של הפעילות. כל אלה ודוגמאות נוספות מונעים מהמחקר הנוכחי להציע כללים, אך מאפשרים דיון בבעיות העומדות על הפרק תוך התמקדות בהיבט המוסדי.

1. שווקים בין עמיתים למטרת רווח

הקטגוריה של שווקים ישירים בין עמיתים למטרת רווח היא קטגוריה מרכזית בתחום הכלכלה המשתפת, והיא גם המאתגרת ביותר. היא כוללת שלוש קבוצות של בעיות: הקבוצה הראשונה כוללת אסדרה של פעילות המשתמשים האחד כלפי חברו. בשווקים בין עמיתים, אחת הבעיות המאתגרות היא שקשה לזהות מיהו צרכן ומיהו בעל עסק. כאשר אנו מתכננים את כללי הגנת הצרכן, על מי עלינו להגן? האם הצרכן הוא מציע השירות/הבעלים או מקבל השירות/השוכר? במובנים מסוימים, שני הצדדים מתפקדים כצרכן, ושניהם פגיעים במידת מה לניצול במרחב האישי שלהם. המשתמש פגיע בכל הקשור לטיב המוצר ולאיכותו, לבטיחות השימוש ולמניפולציה במחיר. אולם, גם המציע הוא פגיע. מציעים פותחים את סביבתם הפרטית והאישית לשימוש על ידי זרים או מציעים שירות אישי. ככל שהשימוש בנכס אינטימי יותר, כלומר – נעשה במשאב פרטי ואישי של אדם פרטי, כך נדרשת אסדרה מקיפה יותר ורגישות גבוהה יותר לנסיבות.¹³⁸ ככלל, נראה כי על הרשות להבטיח תנאי בטיחות לצד שמירה על כללים מקובלים של איסור אפליה לפי דת, גזע או מין. יש כותבים הטוענים כי מנגנוני אסדרה עצמית של הפלטפורמה הם מספקים במקרים מסוימים.¹³⁹ חברת Eatwith מסננת מועמדים על ידי דרישת אירוח לדוגמה טרם תחילת הפעילות. מנגנוני מוניטין שונים יכולים להציע דירוג שלילי לבעלי נכסים שאינם מתחזקים כראוי.¹⁴⁰ עם זאת, כללי בטיחות מסוימים אינם מובאים בחשבון על ידי המשתמשים המדרגים, והאינטרס הציבורי ודאי אינו משוקלל בהערכות המשתמש. בשל כך, עיריית לונדון למשל קבעה כי אין צורך בהיתר לפעילות Airbnb במקרה שבעלת הזכויות בנכס משכירה אותו במצטבר עד השעים יום בשנה,

138 שלי קרייצר-לוי "קטגוריות קנייניות בכלכלה משתפת: הבית כמקרה מבחן" דין ודברים יב 17 (2019).

139 Molly Cohen & Arun Sundararajan, *Self-Regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy*, 82 U. CHI. L. REV. DIALOGUE 117 (2015).

140 Sofia Rachnordas, *Online Reputation and the Regulation of Information Asymmetries in the Platform Economy*, 5 CRITICAL ANALYSIS OF LAW 127 (2018).

ובתנאי שבעלי הזכויות כפופים לחוק מס רכוש מקומי,¹⁴¹ אולם העיר דורשת עמידה בתנאי כיבוי אש.¹⁴²

נוסף לכך, יש לדון בבעיית פרטיות הצדדים. מציעים חשופים לפגיעה בפרטיותם, במיוחד כאשר מדובר בנכס או בשירות אישי.¹⁴³ נוסף לזה, גם משתמשים פגיעים להפרות פרטיות במקרה שבו בעלים המשכיר נכס מתקין בו מצלמה או מכשיר מעקב. הסוציולוגית Viviana Zelizer (זליזר) טוענת כי מגורים משותפים יוצרים אינטימיות ייחודית.¹⁴⁴ אינטימיות מוגדרת, לשיטתה, כידע ותשומת לב לפרטים שלו היו הופכים לפומביים היו יוצרים מבוכה או שהיו פוגעים בהערכה העצמית של האינדיבידואל.¹⁴⁵ כאשר אנשים דרים יחד בבית, גם כאשר המגורים המשותפים הם זמניים וקצרים, האורחים נחשפים למידע פרטי ורגיש של מארחיהם.¹⁴⁶ על כן, מוצע לדון בתחולת כללי איסור פגיעה בפרטיות כאשר הפעילות מתקיימת במרחב אישי, ובו הצדדים חשופים למידע פרטי.

קבוצה שנייה של בעיות משפטיות עוסקת בכוחה של הפלטפורמה. כפי שהוסבר בפרק הקודם, בשווקים בין עמיתים למטרת רווח, ובחלק מהשווקים בין עמיתים שאינם למטרת רווח, הפלטפורמה היא דומיננטית ביצירת התנאים לעסקה ובקביעת מאפייני העסקה. תפקידן של הפלטפורמות חורג מתיווך בלבד. הן למעשה מייצרות שווקים חדשים. הן מציעות מערכת של סינון מועמדים, תיווך, מנגנוני מוניטין וביטוח. הפלטפורמות שולטות במידע של המשתמש, במערכת המוניטין ובאלגוריתם שקובע את תוצאות החיפוש.¹⁴⁷ הפלטפורמות מחזיקות בכוח למתן נטיות או להגדיל נטיות מפלות, למנוע גישה ממשתמשים מסוימים, להחזיק במידע פרטי ועוד. פלטפורמות המבוססות על הצעת שירות, כגון Uber או Fiverr, מעוררות את השאלה אם הן משמשות כמעבדים של נותני השירות.

הספרות המשפטית החלה לאחרונה לקרוא לאסדרה של פלטפורמות. כך, הוצע לחשוב על Airbnb כסוכנות תיווך,¹⁴⁸ או על פלטפורמות כארגון המאגד עסקים קטנים.¹⁴⁹ מדינות שונות

141 ראו Deregulation Act, 2015, c.20 §§ 44, 45.

142 <https://www.airbnb.co.uk/help/responsible-hosting>

143 ראו לדוגמה - <http://www.airbnhell.com/policy-allows-guests-to-snoop-your-private-stuff-and-write-about-what-they-find>

144 VIVIANA ZELIZER, THE PURCHASE OF INTIMACY 213–214 (2007)

145 שם, בעמ' 14–15.

146 Tim Iglesias, *Does Fair Housing Law Apply to "Shared Living Situations"? or the Troubles with Roommates*, 22 J. AFFORDABLE HOUSING & COMMUNITY DEV. L. 111, 115 (2014) (טוען כי יש להבחין בין דפוסים שונים של מגורים משותפים בהערכת מידת האינטימיות).

147 K. Sabeel Rahman, *The Shape of Things to Come: The On-Demand Economy and the Normative Stakes of Regulating 21st-Century Capitalism*, 4 EURO. J. RISK REGULATION 1 (2016).

148 Jamilla Jefferson-Jones, *Shut Out of Airbnb: A Proposal for Remediating Housing Discrimination in the Modern Sharing Economy*, CITY SQUARE (May 26, 2016) (להלן: Dyal-Chand; Jefferson-Jones, *Shut Out of Airbnb* 4. לעיל ה"ש 4).

149 שם.

בעולם החלו לקדם פתרון משפטי לנושא. כך, באנגליה נקבע כי נהגי Uber הם עובדים ולא קבלני משנה.¹⁵⁰ בצרפת נקבע כי פלטפורמות כפופות לחובות של אחריות חברתית של תאגידים כלפי נותני השירות.¹⁵¹ פלטפורמות המייצרות אמצעים לשירות או מוצר שנמכר, ואף קובעות את מחיר השירות, כפופות לחובות שונות כלפי מציעי השירות. לעובדים מוקנות זכויות קולקטיביות של התארגנות ושבייתה. נוסף לכך, על הפלטפורמה להשתתף בהוצאות ביטוח העובדים מפני תאונות עבודה ולכסות הוצאות של לימודים מקצועיים כאחוז מהכנסות העובד.¹⁵² היבטים נוספים שיש להידרש אליהם הם הגנה על המשתמשים מבחינת פרטיות ויכולת כניסה ויציאה מן הפעילות.

מוצע לחשוב על אסדרה של הפלטפורמות בשווקים בין עמיתים באופן הבא. הפלטפורמות במקרים אלה אינן רק מרחיבות את השוק עבור המשתתפים, אלא יוצרות את השוק עצמו.¹⁵³ יש כותבים הטוענים כי בהקשרים מסוימים, הפלטפורמות משמשות כנאמנים של המשתמשים השונים, משני צדי המתנס.¹⁵⁴ המשפט אפוא צריך להידרש לכוח אל מול המשתמש בזמן השימוש, ובמיוחד בנקודות הכניסה אל הפעילות והיציאה ממנה. עם זאת, בספרות עלה הטיעון כי ככל שקיימות פלטפורמות מתחרות המציעות מקבילה דומה במהותה, האסדרה יכולה להיות מתונה יותר.¹⁵⁵

בהקשר דומה התעוררה השאלה אם הפלטפורמה אחראית לאפליה של משתמשיה.¹⁵⁶ סוגיה זו טרם התבהרה משפטית. עם זאת, Airbnb ביצעה, בעקבות לחץ ציבורי, מספר מהלכים כדי לבחון דרכי טיפול אפשריות באפליה. הוזמן דו"ח הבוחן את המדיניות הקיימת של האתר.¹⁵⁷ נקבע כי כל משתמש, מארח או אורח, יידרש להתחייב שלא להפלות טרם יוכל להמשיך בפעילות באתר. הדו"ח המליץ על מספר פעולות נוספות. הומלץ להפחית את השימוש בתמונות ולהגדיל את האפשרות של הזמנה מיידית ללא אישור מוקדם של המארח. המלצות אלה טרם התקבלו בידי מנהלי האתר. אולם, חלק מההמלצות הללו מתעלמות מההיבטים האישיים של הפעילות. תמונות, תיאורים וביקורת משתמשים מהווים מנגנון אמון חשוב, המקל את העסקאות עם זרים. זהו אחד החידושים החשובים ביותר של הכלכלה

Aslam v. Uber BV, (2016) Case no: 2202550/2015 150

<https://www.jdsupra.com/legalnews/france-s-department-of-labor-issues-92146> 151

שם. 152

Julies Cohen, *Law for the Platform Economy*, 51 U.C DAVIS L. REV. 1 (2017) השו 153

Jack M. Balkin, *Information Fiduciaries and the First Amendment*, 49 U.C DAVIS L. REV. 154

SHELLY KREICZER-LEVY, DESTABILIZING PROPERTY: PROPERTY LAW השו 1183 (2016)

IN THE SHARING ECONOMY (forthcoming, 2019)

Michal S. Gal, *The Power of the Crowd in the* רדיון בפלטפורמות בהקשר של דיני תחרות ראו 155

Sharing Economy, 13 LAW & ETHICS OF HUMAN RIGHTS 29 (2018)

ראו למשל Jefferson-Jones, *Shut Out of Airbnb*, לעיל ה"ש 148. 156

ראו ה"ש 73. 157

המשתפת.¹⁵⁸ לחלופין, ניתן לשקול מנגנוני אמון שהם פחות רגישים להטיות מפלות. תמונות, למשל, חשובות פחות לבניית אמון מאשר ביקורות משתמשים. הקבוצה השלישית של בעיות משפטיות מתייחסת לאסדרה שמטרתה להבטיח הגנה על צדדים שלישיים שאינם מעורבים בפעילות באופן ישיר, כגון שכנים ושאר התושבים בעיר. במסגרת זו, כללי תכנון ובנייה, דרישות רישוי וביטוח, ובמידה פחותה מיסוי, נועדו להבטיח כי משתמשים (בעיקר באתרים Airbnb ו-Uber) לא יגרמו נזק לסיבה. דוגמה טובה היא פעילות מארחים דרך אתר Airbnb. בהתאם לדיני רישוי עסקים ודיני התכנון והבנייה, כדי להפעיל עסק המקבל קהל לקוחות בדירת מגורים יש להשיג היתר שימוש חורג מהוועדה המקומית לתכנון ולבנייה.¹⁵⁹ הפסיקה מכירה בחריגות תכנוניות לעיתים רחוקות וקבעה כי עסק הכולל קבלת קהל דורש לרוב קבלת היתר.¹⁶⁰ ההיגיון העומד מאחורי כללים אלה הוא ששכונות מגורים הן בעלות אופי מסוים, ולקוחות מסחריים מהווים מטריד לאופי השקט המאפיין שכונות אלה. כך, דיני התכנון והבנייה, בצירוף דיני רישוי עסקים, מחלקים את העיר לאזורים שבהם הפעילות המרכזית היא אישית, פרטית ואינטימית, ולאזורים שבהם הפעילות היא בעיקרה מסחרית.¹⁶¹ אירוח תיירים בבתים פרטיים מערבת פעילות עסקית בסביבת מגורים. נוסף לכך, אמצעי פיקוח נוסף שהתפתח בשוק הפרטי הוא תקנון הבית המשותף, אשר מגביל לעיתים במפורש או במשתמע את השכרה של דירות מגורים לתיירים.¹⁶² אופן ההתמודדות עם אסדרה מסוג זה תלוי, במידה לא מבוטלת, במדיניות של העיר ובתנאיה הייחודיים, וכן במאפייניה של התעשייה. שיקולים אלה חורגים מהדיון המוסדי המוצע במאמר זה.

2. שווקים בין עמיתים שלא למטרת רווח

שווקים בין עמיתים שלא למטרת רווח מעוררים שני סוגים של בעיות. הסוג הראשון עוסק במעורבות הפלטפורמה. בחלק מהדוגמאות שנאספו בקטגוריה זו, הפלטפורמה דומיננטית ועובדת בעצמה למטרת רווח. גם כאשר מדובר בפלטפורמה שאינה למטרת רווח באופן מובהק, על המשפט להידרש למידת השליטה שלה בפעילות המשתמשים. כך, למשל, בפלטפורמות של מימון המונים על בסיס תרומה או עבור תשורה, המיקום שלו זוכה פרויקט

158 ראו Paolo Parigi & Karen Cook, *Trust and Relationships in the Sharing Economy*, 14 CONTEXTS, 18, 18 (2015).

159 ס' 146 לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965. עפ"א (מחוזי ת"א) 80244/03 שטארק נ' הועדה המקומית לתכנון ולבניה, פתח תקווה (פורסם בנבו, 17.11.2005); ע"מ 1490/05 ווהד נ' ועדת ערר מחוזית לתכנון ולבניה, מחוז מרכז (פורסם בנבו, 21.2.2006).

160 עניין ווהד, שם.
161 Nicole Stelle Garnett, *On Castles and Commerce: Zoning Law and the Home-Business Dilemma*, 42 WM. & MARY L. REV. 1191, 1201 (2001). על משפט ומרחב ראו ישי בלנק "קהילה, מרחב, סובייקט – תזות על משפט ומרחב: בעקבות ספרו של יששכר (איסי) רוזן צבי" דין ודברים ב' 19 (2007).

162 ראו תיק (מקרקעין ת"א) 5/993/2017 נציגות הבית המשותף מרחוב חברון 12 בתל אביב נ' דריי (פורסם בנבו, 10.10.2018).

מסוים חשוב מאוד לצורך הצלחת הפרויקט. הפלטפורמה מעורבת בקידום פרויקטים ועשויה לתרום להצלחתם. נוסף לזה, הכניסה לשוק והיציאה ממנו חשובות, ועל המשפט לשקול התערבות במקרים חריגים של שלילת גישה שרירותית או התערבות חריגה ודחיקת הפרויקט לשוליים. המטרה היא למנוע ניצול לרעה של כוח הפלטפורמה היוצרת שלילה שרירותית של השתתפות בפרויקט.

סוג שני של בעיות כולל הגנה מפני נזק אפשרי למשתמש, להשקעה או לנכס. אולם, כיוון שמדובר בהיקף פעילות מתון, כפי הנראה לא נדרשת, לפחות בשלבים אלה, אסדרה שלטונית. מנגנוני אסדרה פרטיים שמציעה הפלטפורמה הם במקרים רבים מספקים. מנגנוני המוניטין הם הדוגמה המובהקת ביותר. עסקאות חליפין, במסגרת פרויקטים של שיתוף בנסיעה וחילופי בתים, אכן מייצרים חשש לשימוש רשלני ולא זהיר בנכס או ליצירת מצג שווא בנוגע לנכס המוצע. אולם, מנגנוני מוניטין מאפשרים למשתמשים להסתמך על ניסיון מצטבר של עסקאות קודמות.¹⁶³ במקרים שבהם כמות הביקורת היא מועטה, לפלטפורמה עצמה יש תמריץ לעודד כתיבת ביקורות, כיוון שהן חיוניות להצלחת האתר, במיוחד באתרים שאינם למטרת רווח. מוצע לשקול להסתמך על אסדרה עצמית.¹⁶⁴ בניגוד לקטגוריה הקודמת, במקרים הללו לא צפויה פגיעה רבה בצדדים לא מעורבים. החצנות שליליות הן זניחות, והפעולה אינה מערערת את יציבותה של תעשייה מבוססת.

3. מודל מסחרי

המודל המסחרי מציב במרכזו חברה למטרת רווח, המציעה מוצר או שירות למשתמשים המעדיפים שלא לרכוש את המוצר, אלא להשתמש בו לפי הצורך. הבעלים של המוצר הוא החברה עצמה, בשונה מהבעלות המבוזרת הניצבת במרכז שתי הקטגוריות הקודמות. פעילות זו דורשת מידה מסוימת של פיקוח, בשל פערי כוחות אפשריים בין המשתמש לבין החברה המציעה את המוצר או את השירות. עם זאת, המודל המסחרי אינו מציע חידוש מבחינה משפטית, והוא נשען במידה רבה על מודל היררכי, הכולל שליטה מקסימלית של החברה המסחרית במוצר או בשירות. העיסוק המשפטי צריך להתמקד בכללי הגנת הצרכן ובטיחות הציבור.

ישנם שלושה חוקים צרכניים מרכזיים החשובים לדיון במודל המסחרי: חוק הגנת הצרכן, חוק איסור אפליה במוצרים ובשירותים וחוק החוזים האחידים.¹⁶⁵ הגנות צרכניות חלות באופן טיפוסי על חברות אלה, כיוון שהיחסים בין הצרכן לבין החברה המסחרית דומים ליחסים המוכרים בשוק. חוק הגנת הצרכן, לשם הדוגמה, אוסר על הטעיית צרכנים¹⁶⁶ ועל שלילת

163 Finck & Ranchordás, לעיל ה"ש 120.

164 Cohen & Sundararajan, לעיל ה"ש 139.

165 חוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981; חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א-2000; חוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982.

166 ס' 2 לחוק הגנת הצרכן.

יכולת ההתקשרות שלהם.¹⁶⁷ החוק אף מחייב גילוי,¹⁶⁸ וישנם אף כללים ייחודיים החלים במקרה של ביטול העסקה.¹⁶⁹ נוסף לכך, כללי איסור אפליה במתן השירות יחולו על החברה המסחרית כעל בית עסק הפתוח לציבור, בהתאם לחוק איסור אפליה במוצרים ובשירותים. הכללים בדבר תנאים מקפחים בחוזה אחיד, וביטולם על ידי בית הדין אף הם יחולו במקרה של החברה המסחרית.

במקביל לכללי הגנת הצרכן, יש לשקול פיקוח ייחודי במקרים של השכרת נכסים המסכנים את בטיחות הציבור. חברה מסחרית המציעה כלי רכב להשכרה קצרת טווח למשתמשים חייבת לכלול הסדר ביטוח. נוסף לכך, חברה מסחרית המציעה השכרה קצרת טווח של צעצועים לילדים עשויה להיות כפופה לפיקוח על טיב המוצרים ועל הסדרי הסניטציה בין משתמשים.

4. התארגנות קהילתית

התארגנות קהילתית כוללת שתי צורות משפטיות עיקריות: ארגון כעמותה או התארגנות כקואופרטיב. הסדרת הפעילות כוללת התאגדות, שיקולי מס וכללי תכנון ובנייה להסדר מקום העבודה. מדובר בארגונים המגיעים מן השטח, אך ניצבים בפני קשיים, בעיקר הגדלת נפח הפעילות. שלבי הארגון, ההתאגדות והצמיחה דורשים תמיכה הכוללת ידע משפטי, פרסום היוזמה ותשתית לניהול דמוקרטי וכלכלי. תמיכה זו עשויה להינתן על ידי ארגון שלא למטרות רווח, אשר מטרתו לקדם פעילות שיתופית, והוא משמש כארגון גג עבור התאגדויות קטנות יותר.¹⁷⁰ חלופה שנייה לתמיכה זו היא תמיכה שלטונית על ידי הממשל המקומי בעיר. ישנן רשויות מקומיות ברחבי העולם אשר מייצרות תשתית שמטרתה לקדם פעילות שיתופית בעיר.¹⁷¹ דווקא: תמיכה זו שונה ממיזמים עירוניים שהעיר מקימה ומנהלת. התמיכה השלטונית בהתארגנות קהילתית מייצרת תשתית לפעילות ולעיתים תמיכה תקציבית, אך הפעילות מנוהלת בידי חברי העמותה או הקואופרטיב.

התמיכה השלטונית מעלה שתי בעיות מדיניות. ראשית, בהתארגנויות משמעותיות, על השלטון המקומי לשקול לעודד מנגנוני השתתפות וניהול דמוקרטי. ניתן לקבוע, למשל, כי על גופים המבקשים תמיכה מן הרשות להצהיר על מנגנונים המיועדים לקדם השתתפות פעילה של המשתתפים והמבטיחים כי קולם יישמע בתהליכי קבלת החלטות. דרישה זו עולה בקנה אחד עם העקרונות המקובלים למיסוד קואופרטיבים, וביניהם חברות וולונטריות ופתוחה, שליטה דמוקרטית של חברי הקואופרטיב, השתתפות כלכלית של החברים ודאגה לקהילה.¹⁷² שנית,

167 ס' 3 לחוק הגנת הצרכן.

168 ס' 4 לחוק הגנת הצרכן.

169 תקנות הגנת הצרכן (ביטול עסקה), התשע"א-2010.

170 השווה RASHMI DYAL-CHAND, COLLABORATIVE CAPITALISM IN AMERICAN CITIES (2018).

171 סיאול היא דוגמה מרכזית. ראו Finck & Ranchordás, לעיל ה"ש 120.

172 Kimberly A. Zeuli & Robert Cropp, *Cooperatives: Principles and Practices in the 21st Century*, in UNIVERSITY OF WISCONSIN CENTER FOR COOPERATIVES 45 (2004).

כיוון שמחקרים מצביעים על הומוגניות בארגונים מסוג זה, מוצע כי כל בקשה לתמיכה תדגים כי ההתארגנות עושה מאמצים להבטיח גיוון מבחינה סוציו-אקונומית, תרבותית ודתית.

5. מודל שלטוני

המודל השלטוני, מטבע הדברים, מבוסס על פעולה מצד הרשות. בקטגוריה זו אין לכאורה חשש לפעילות המתבצעת בצל המשפט. עם זאת, חשוב לציין שתי השלכות משפטיות מרכזיות. ראשית, הזכיין מפעיל את השירות עבור הרשות המקומית. במסגרת שיתוף הפעולה, פעילות ציבורית מופרטת ומתעורר חשש לחשיבותו של האינטרס הציבורי בהליך קבלת ההחלטות.¹⁷³ על אף שיתוף הפעולה בין העיר לבין חברות פרטיות, מחקר שנערך בארצות הברית מצא כי עובדי ציבור אינם בקיאים תמיד בהיבטים הטכנולוגיים של הפעילות ונוטים להסתמך על החברה הפרטית.¹⁷⁴ בעיה נוספת היא פרטיות המשתמשים. השירותים בפעילות הכלכלה המשתפת מייצרים מידע רב ערך, אשר נאסף הלכה למעשה בידי גופים פרטיים. קיים חשש כי גופים אלה יעשו באותו מידע שימוש לצורכיהם המסחריים.¹⁷⁵ במשפט הישראלי יש לראות את החברה הפרטית כמבצעת תפקיד של גוף דו-מהותי, העשוי להיות כפוף לשורה של חובות ציבוריות. כך, נקבע בעבר כי חובות המשפט המנהלי חלות גם על גופים הממלאים תפקידים ציבוריים על פי דין. כלומר, כאשר גוף פרטי פועל תוך קידום פונקציה שלטונית הוא כפוף לחובות מסוימות שהן ציבוריות באופיין.¹⁷⁶

שנית, העיר מחויבת לקידום השירות לרווחת כלל תושביה, ועליה לדאוג לנגישות מרבית גם לתושבי שכונות מרוחקות. בניגוד ליזם פרטי, על העיר לקדם את שכונותיה השונות. כלכלה משתפת, במובנה הרחב, עשויה לשרת מטרה זו.

סוגיה שונה היא מחויבות העיר לקידום שיתופיות קהילתית. סוגיה זו מתלכדת עם הדיון בנושא התארגנות קהילתית. לאור מגמה הולכת וגוברת בעולם של ערים משתפות וערים חכמות, שאלה חשובה היא האם על העירייה להיות מעורבת בפיתוח שיתופיות עיר? האם עליה לפתוח בניינים ציבוריים לאחר שעות העבודה למפגשים קהילתיים, ספריות חפצים ועוד? מטרת שאלות אלה היא לקדם דיון ציבורי בנושא מטרות העיר ובנושא מטרותיה של פעילות שיתופית קהילתית.

Sofia Ranchordás & Abram Klop, *Data-Driven Regulation and Governance in Smart Cities*, in RESEARCH HANDBOOK ON DATA SCIENCE AND LAW 245 (A. Berlee et al. eds., 2019).

Abhi Nemani, *Data and Dashboards: The Linchpin of the Smart City*, 85 UMKC L. REV. 973 (2017).

Ranchordás & Klop, לעיל ה"ש 173.

איל בבנישתי "תחולת המשפט המנהלי על גופים פרטיים" משפט וממשל ב 11 (1994).

6. השוואה בין המודלים

המודלים שנסקרו הם בעלי מאפיינים שונים ומעוררים סוגיות מדיניות וסוגיות משפטיות שונות. עם זאת, קיימים קווים משותפים בין המודלים או חלקם. כך, למשל, חשש לבטיחות המשתמש בפעילות כלכלה משתפת מאפיין את רוב המודלים. טבלה 1 מסכמת את הדיון במודלים ובהשלכות המדיניות שהם מעוררים.

טבלה 1

שם המודל	מאפיינים	דוגמאות	סיכונים עבור המשתמשים	השפעות חברתיות
שוק בין עמיתים למטרת רווח	<ul style="list-style-type: none"> שוק בין עמיתים המציע שימוש קצר טווח במשאב מתווך על ידי פלטפורמה מטרת רווח דומינטיות טכנולוגית מערכות מוניתין או ביטוח 	Airbnb Uber Eatwith Fiverr	<ul style="list-style-type: none"> בטיחות משתמש שימוש לא זהיר בנכס כפיפות לכוח הפלטפורמה פרטיות 	<ul style="list-style-type: none"> השפעה על מחירי שכירות עומס על תשתיות בעיר אסדרה – מיסוי, רישוי, ביטוח אפליה
שוק בין עמיתים שלא למטרת רווח	<ul style="list-style-type: none"> שוק בין עמיתים לשימוש קצר טווח במשאב מתווך על ידי פלטפורמה מטרת חיסכון כלכלי או תרומה 	אגורה Headstart Homeexchange	<ul style="list-style-type: none"> בטיחות משתמש שימוש לא זהיר בנכס כפיפות לכוח הפלטפורמה פרטיות 	<ul style="list-style-type: none"> השפעות תרבותיות אפליה
חברה מסחרית	חברה מסחרית המציעה נכסים או שירותים בבעלותה	Car2Go WeWork	<ul style="list-style-type: none"> בטיחות משתמש פרטיות משתמשים הגנת הצרכן 	<ul style="list-style-type: none"> פיקוח על טיב השירות והסיכונים העולים ממנו
התארגנות קהילתית	שיתוף פעולה צרכני במשאב	סדנאות עבודה קהילתיות "בשותף" – קואופרטיב מכולת	<ul style="list-style-type: none"> השתתפות דמוקרטית בקבלת החלטות ובניהול המשאב 	<ul style="list-style-type: none"> הומוגניות וחוסר פתיחות לאחר
חסות שלטונית	רשות מקומית מעורבת במיזם: שיתוף פעולה עם חברה מסחרית, או טיפוח פעילות קהילתית	תל אופן אוטותל תל וקח	<ul style="list-style-type: none"> בטיחות משתמש נגישות לחלקי העיר 	<ul style="list-style-type: none"> שוויון עידוד פעילות קהילתית

ה. סיכום

ההתייחסות לתופעת הכלכלה המשתפת היא מורכבת ושנויה במחלוקת. יש הטוענים כי היא משכפלת את הרעות החולות הקיימות בשוק המסורתי ומקדמת ערכים נאו-ליברלים והחפצה של המרחב האישי.¹⁷⁷ מן הצד השני, יש המדגישים את ההיבט האישי של העסקאות, את חשיבותה של חדשנות טכנולוגית ואת התרומה לכלכלה.¹⁷⁸ למרות הגיוון בדעות, הדיון בתופעת הכלכלה המשתפת מצומצם מבחינת היקף התופעות הנבחנו. לרוב, השיח המשפטי נסוב סביב מספר דוגמאות מרכזיות, הבולטות מבחינה תקשורתית ומבחינת היקף פעילות. הגיוון של התופעה נעלם מן הדיון הרחב.

המאמר מציע לחשוב על הכלכלה המשתפת כרשימה של מגוון מופעים לכלים-חברתיים השונים זה מזה מבחינה מוסדית. ההבדלים המוסדיים מהווים נדבך חשוב בדיון רגולטורי מקיף של התופעה. כך, בסטייה חדה מהדיון המשפטי המוכר, המאמר התמקד בדוגמאות שונות הכוללות גם ספריות חפצים, קואופרטיבים קטנים, מכירות יד שנייה ומיזמי שיתוף עירוניים. המבט הרחב על הכלכלה המשתפת מאפשר דיון מושכל בתופעה וחושף את העומק והמגוון של השאלות המשפטיות והמדיניות שהתופעה מעוררת.

המאמר מציע חמש קטגוריות מוסדיות: שוק בין עמיתים למטרת רווח, שוק בין עמיתים שלא למטרת רווח, חברה מסחרית, התארגנות קהילתית וחסות שלטונית. החלוקה לקטגוריות היא חשובה. היא מצביעה על כך שלא ניתן לדבר על הכלכלה המשתפת כתופעה רגולטורית אחידה. תחת זאת, מדובר למעשה בכלכלות משתפות, כאשר כל קטגוריה מובחנת מייצרת קשיים שונים, הן במישור קידום המדיניות והן במישור המשפטי.

מעבר לחידוש התפיסתי, המאמר תורם לדיון בכלכלה משתפת בישראל, בכך שהוא מציע מגוון של מקרי מבחן הפעילים בארץ. הדוגמאות שנאספו אינן ממצות, אך הן מציגות תמונת מצב חשובה של פעילות הכלכלה המשתפת על גווניה השונים. הושם דגש מיוחד על גיוון מוסדי, ארגוני וגיוון מבחינת תפקיד הפלטפורמה. המאמר אפוא מהווה צעד ראשון לניתוח עשיר של התופעה, ולדיון רגולטורי רחב ומושכל.

נספח: תיאור המופעים

Airbnb

אתר המאפשר השכרה של בתים או חדרים פנויים בבתיים מאנשים פרטיים כאלטרנטיבה למלון. מארחים ואורחים יכולים לתקשר בהודעות או שיחה טלפונית לפני ההזמנה, אך יש גם אפשרות להזמנה המאושרת אוטומטית, אם כך בחר המארח. האתר כולל מערכת של ביקורת

177 ראו לעיל ה"ש 57 ודיון נלווה לה.
178 ראו Fitzmaurice et al., לעיל ה"ש 58.

צרכנים, שבה המארחים והאורחים כותבים משוב זה על זה. המארחים קובעים את המחיר, את אופן ההזמנה (מיידית או לאחר אישור) ויכולים לבחור בין שלוש אפשרויות של ביטול.

Fiverr

אתר המקשר בין נותני שירותים מקצועיים למקבלי שירותים. ניתן להציע כל שירות חוקי, אולם עיקר הפעילות היא שירותים תומכים לעסקים ובהם: עיצוב לוגו, שיווק דיגיטלי, כתיבה ותרגום, מוזיקה ואנימציה. מציעי השירות קובעים את המחיר, זמן האספקה ומציעים רמות שונות של איכות. שני הצדדים יכולים לכתוב חוות דעת.

Eatwith

אתר המאפשר לאנשים פרטיים (שפים חובבים) לארח בביתם ארוחה תמורת תשלום כתחליף למסעדה. כל מארח מציע ארוחה מוגדרת באתר, ויש להירשם לארוחה שתכלול משתתפים נוספים. התשלום נעשה דרך האתר והאורח יכול לכתוב חוות דעת על הארוחה. הפלטפורמה מסננת מראש מארחים פוטנציאליים וכוללת הליך של ארוחת ניסיון לפני האישור.

בלנדר

הלוואות בין עמיתים. אנשים פרטיים מלווים לאנשים אחרים הזקוקים להלוואה. העמלות לפעולה נמוכות, כיוון שהוצאות התקורה נמוכות בהעדר בנק. האתר מסנן לווים בהתאם לרמת הסיכון שלהם ומפזר את ההשקעה של המלווים בין הלווים השונים כדי להקטין את הסיכון. אין היכרות או מפגש בין הצדדים. מספקים קרן ביטחון להגנה מפני הסיכון שבהלוואה.

eloan

הלוואות בין עמיתים. אנשים פרטיים מלווים לאנשים אחרים הזקוקים להלוואה. העמלות לפעולה נמוכות, כיוון שהוצאות התקורה נמוכות בהעדר בנק. האתר מסנן לווים בהתאם לרמת הסיכון שלהם ומפזר את ההשקעה בין הלווים השונים כדי להקטין את הסיכון. אין היכרות או מפגש בין הצדדים. אין קרן ביטחון אך מספקים שירותים משפטיים על חשבון הפלטפורמה במקרה של בעיות גבייה.

טריא

הלוואות בין עמיתים. אנשים פרטיים מלווים לאנשים אחרים הזקוקים להלוואה. העמלות לפעולה נמוכות, כיוון שהוצאות התקורה נמוכות בהעדר בנק. האתר מסנן לווים בהתאם לרמת הסיכון שלהם ומפזר את ההשקעה בין הלווים השונים כדי להקטין את הסיכון. אין היכרות או מפגש בין הצדדים. מספקים קרן ביטחון.

מחקרי רגולציה היבטים מוסדיים בכלכלה המשתפת: מיפוי התופעה וקווים מנחים לאסדרה

הדסטארט

אתר למימון המונים. ניתן לתרום כסף עבור פרויקט, במגוון רחב מאוד של פרויקטים, הן אומנותיים והן אישיים. זוהי תרומה, כאשר מבקש המימון מציע תשורה מסוימת לתורמים (עותק מספר, אלבום שיוציאו).

גיוסים

אתר למימון המונים. ניתן לתרום כסף עבור פרויקט, במגוון רחב מאוד של פרויקטים, הן אומנותיים והן אישיים. זוהי תרומה, כאשר מבקש המימון מציע תשורה מסוימת לתורמים.

Fundit (חלק מהדסטארט ו-Poalim IBI)

פלטפורמת מימון המונים בבעלות בנק הפועלים (חברת בת), המאפשרת להשקיע בחברות סטארט אפ. בתמורה מקבלים ריבית או מניות.

Spinlister

השכרת אופניים או ציוד גלישה שיכולה להתבצע על בסיס שעתי או יומי. האתר מטפל בתשלום ודורש חתימה על ויתור של כל אחריות האתר במקרה של פציעה.

Dogiz

אתר המקשר בין בעלי כלבים למטיילים מקצועיים עם כלבים (דוגיוקר). האפליקציה מאפשרת לברר היכן נמצא הכלב.

Repark

אתר המקשר בין בעלי חניה פרטיים לבין מחפשי חניה. השירות זמין בתל אביב, רמת גן וגבעתיים. הפלטפורמה מודיעה לבעלים אם החניה נמצאת בשימוש. בעלי החניות המשתתפים בשירות תולים שלט המציין את השתתפותם. האתר גובה מסים עבור הרשויות ועמלה מהבעלים.

Uber

אובר מאפשרת לאנשים פרטיים ללא הכשרה לעבוד כנהגים בזמנם החופשי. עבור הנוסעים, מחיר הנסיעה זול וההזמנה קלה ופשוטה. כל התקשורת נעשית דרך האפליקציה של אובר. נהגים ונוסעים מדרגים זה את זה לאחר כל נסיעה. נוסעים שידווח כי הפרו את תנאי השירות עלולים לאבד את האפשרות להשתמש ב-Uber.

Couchsurfing

אתר המקשר בין מארחים לאורחים בדירות פרטיות כתחליף לבית מלון אך ללא תשלום. מטרת האתר היא יצירת קהילה וקשרים חברתיים, והוא מעודד בילויים משותפים. האתר מוודא את זהות המשתמש. ישנם מנגנוני משוב של משתמשים זה על זה. החל מ-2011 האתר כולל פרסומות ושירותי פרמיום בתשלום.

Homeexchange (worldwide)

אתר המאפשר להחליף בית, סירה או בית חופשה עם אדם אחר. השתתפות כרוכה בתשלום דמי מינוי שנתיים, אך החליפין עצמם נעשים בחינם. מחליפי בתים מדרגים זה את זה ומשאירים תגובות על החוויה. האתר מספק מידע הנוגע למספר הפעמים שאדם מסוים החליף את ביתו. האתר מציע תמיכה בלקוחות, אך ניתן לפנות ישירות לאדם שעימו מעוניינים להחליף.

Casaversa

פלטפורמה לחילופי בתים, כולל אפשרות להחליף רכבים. האתר מוודא זהות משתמש, אך אינו מבטיח בטיחות משתמש (ישנם טיפים לשמירה על ביטחון אישי).

Moovit Carpool

פלטפורמה המחברת בין נהגים לבין נוסעים המעוניינים להגיע לאותו היעד. הנוסעים משתתפים עם הנהגים בהוצאות הנסיעה, ואינם רשאים לשלם סכום המהווה רווח. יש להתחבר דרך פייסבוק כדי לוודא את זהות המשתמש. האפליקציה מציעה מחיר מומלץ ומחיר מקסימום. האתר אינו מספק שירותי אחריות או ביטוח ואינו גובה עמלה.

Waze Carpool

פלטפורמה המחברת בין נהגים לבין נוסעים המעוניינים להגיע לאותו היעד. הנוסעים משתתפים עם הנהגים בהוצאות הנסיעה ואינם רשאים לשלם סכום המהווה רווח. יש להתחבר דרך פייסבוק כדי לוודא את זהות המשתמש. המחיר קבוע מראש לפי קילומטרים. האתר אינו מספק שירותי אחריות או ביטוח ואינו גובה עמלה. ניתן להסיע לא יותר משני נוסעים בכל נסיעה. נהגים המבטלים נסיעות מקבלים עדיפות נמוכה בעתיד.

Make Them a Meal

אתר המאפשר הכנת ארוחות לשכנים ולחברים. האתר מאפשר לספק אוכל לאנשים שאתה מכיר על ידי פתיחת קבוצה וניהולה. השימוש העיקרי בארץ הוא כאשר נולד תינוק או כאשר אדם חולה, ולארגן אנשים לספק אוכל למשפחה.

מחקרי רגולציה היבטים מוסדיים בכלכלה המשתפת: מיפוי התופעה וקווים מנחים לאסדרה

Giveback (חלק מהדסטארט)

מימון המונים המיועד באופן ספציפי לתרומות אינדיבידואליות. המסר העיקרי הוא הזדהות עם המטרה ולא התשורה המתקבלת מהתרומה. אם פרויקט אינו ממומן במלואו, הכסף אינו נגבה מן התורמים.

The Chesed Fund

אתר שמטרתו העיקרית הוא גיוס תרומות עבור אינדיבידואלים, הממוקד במטרות יהודיות. התורם משלם עמלה על כל תרומה, וכך האדם המבקש תרומה אינו צריך לשלם כלל. האתר מסנן את הבקשות ובוחרן שכל בקשה לתרומה היא אכן אותנטית.

אגורה

אתר ללא מטרת רווח המאפשר לאנשים פרטיים להעניק ללא תמורה חפצי יד שנייה. האתר כולל מטרה סביבתית כדי להפחית פסולת. האתר מאפשר גם לחנויות לתרום חפצים מיותרים. נוסף לכך, אנשים פרטיים יכולים להציע שירותים חינמיים עבור הקהילה. אולם, במקרה כזה, יש לתרום שלוש פגישות לפחות. האתר כולל פרסומות כחלק ממודל עסקי למימון הוצאות האתר (אין עמלה).

Schlep My Stuff

קבוצת פייסבוק המאפשרת לאנשים פרטיים לקבל מוצרים שנקנו מעבר לים בלי לשלם הוצאות משלוח. אנשים כותבים מה הם צריכים ומהיכן, ואנשים הנוסעים לחו"ל מביאים את המוצרים עבורם.

חברים לרפואה

פעילות שמטרתה תרומת תרופות מאנשים שאינם זקוקים להן יותר לאנשים שאינם יכולים לרכוש את התרופות במחיר מלא. הארגון ללא מטרת רווח. ההפצה מנוהלת בידי מחלקת ניתוב תרופות. התרופות – חלקן יקרות ונדירות שאינן כלולות בסל התרופות וחלקן "רגילות" – נאספות מהתורמים על ידי שליחים ומתנדבים ומועברות אל מוקד ניתוב התרופות בארגון, שם הן ממוינות ונבדקות, מוכנסות למאגר הממוחשב של הארגון ומאוחסנות בתנאי בית מרקחת. צוות המוקד מאמת את הנתונים, מוודא קבלת מרשם תקף והפניה מעובד סוציאלי, מכין את המרשמים ושולח את התרופות לחולים.

Udemy

לימודים אונליין בכל העולם. מרצה מעלה את הקורס שלו, בשפה שלו. תלמידים נרשמים ומשלמים על הקורסים (ישנם קורסים המוצעים ללא עלות). יש מגוון גדול של נושאים. התלמידים מדרגים את הקורס בסיומו. לפעמים יש אפשרות לראות פרטים על המרצה ותמונה.

במקרה שנרשמים ולא מרוצים מקבלים את הכסף חזרה אם הביטול נעשה תוך 30 יום מההרשמה.

Israel Online Academy

קורסים און ליין, באתר המקשר בין המרצים לבין אנשים המעוניינים ללמוד. לכל מרצה יש דף עם הקורסים המוצעים. אין משוב של תלמידים קודמים. כדי להתקבל כמרצה יש לעבור ריאיון עם מנהלי האתר.

Kiva

אתר המאפשר הלוואות בתנאים מוטבים ללא ריבית לזמים במדינות מתפתחות כדי לעודד יזמות. צוות האתר בודק כל מבקש הלוואה, ולפי נתוני האתר יש 97% החזר כספי של הלוואות. Kiva אינה מקבלת עמלה והיא ממומנת מתרומות.

הנגרייה הקהילתית: באר שבע

הנגרייה הקהילתית היא בית למפגש, שיתוף רעיונות וידע ועבודה בנגרות ומלאכות יד בבאר שבע. פועלים תחת עמותת קול המדבר. הנגרייה כוללת סדנה פתוחה שבה ניתן להגיע ולעבוד על פרויקט אישי, סדנאות חד-פעמיות, קורסים והכשרות. תשלום לכניסה חד-פעמית (לצורך מימון השירותים כגון ביטוח).

הכלבוניק – מחסן ציוד שיתופי

מחסן ציוד שיתופי. ניתן לשאול כלי גינה, עבודה ופנאי לכמה ימים. שוכרי הציוד מתבקשים להפקיד פיקדון. מפעיל גם מערכת door to door להשאלת חפצים בין אנשים.

בנק זמן בירושלים

מבוסס על רעיון של החלפת זמן – שעה שווה שעה. אנשים מעניקים שעה בתחום מומחיותם או שהם עוסקים בה כחובבים ויכולים לנצל את אותה שעה בקבלת שירות מכל אחד אחר בקהילה.

אושר

מערכת שיתוף של זמן, חפצים וידע. מאפשרת לשתף ולהחליף חפצים וכן לתת שירותים במתכונת של בנק זמן על בסיס נקודות אשראי קהילתי. ניתן לבקש שילוב של אשראי וכסף, כל עוד מסווג נכון באתר. נוסף לכך, המערכת כוללת שיתוף רכבים ומערכת של שיתוף מזון וגינות קהילתי. יש להתחבר דרך פייסבוק. לקהילה 2,500 משתמשים, מתוכם 100 פעילים.

מחקרי רגולציה היבטים מוסדיים בכלכלה המשתפת: מיפוי התופעה וקווים מנחים לאסדרה

הסדנה הקהילתית לקיימות

ספריית ציוד. מוגדר כבית מלאכה פתוח לציבור הרחב ומטרתו לקדם את תרבות "עשה זאת בעצמך" ברוח הקיימות. כולל השאלת כלים, סדנה פתוחה לעבודה עצמית וסדנאות ייחודיות. ניתן לשלם עבור ביקור חד-פעמי, כרטיסייה או דמי מינוי.

התחביביה

מרחב עבודה וסדנאות יצירה וטכנולוגיה קהילתיות (למשל, סדנת עיצוב להדפסה בתלת-ממד). תשלום עבור מימון הוצאות שוטפות.

תל וקח

פרויקט של עיריית תל אביב המאפשר שאילת כלי עבודה, ציוד לקמפינג, ציוד לבעלי חיים ועוד על בסיס רישום מראש. פתוח לתושבי תל אביב יפו בלבד. ניתן לתרום חפצים לספרייה. כדי לשכור ציוד יש לשלם סכום סמלי (10 שקלים) ולהפקיד עירבון.

פשפשוך – שוק יד שנייה במודיעין

כל שנה סביב פסח מארגנת עיריית מודיעין שוק יד שנייה שבו תושבי העיר מוכרים חפצים שאינם בשימוש עבור מחיר סמלי. המטרה לעודד מחזור חפצים ותחושת קהילה.

גינות העיר

פרויקט עירוני בירושלים שמטרתו טיפוח גינות קהילתיות בשטחים עירוניים.

XLN

סדנאות עבודה בתחום הטכנולוגיה מתוך שאיפה להנגיש טכנולוגיות ייצור עצמי. ניתן לקבל שעות ייעוץ ושימוש בחומרים והתשלום הוא לפי השימוש.

Seconds

אתר לא פעיל. פירוט בטבלה, אך לא נספר במאמר.

Cluster Hub

חלל עבודה משותף בבעלות חברה מסחרית בדגש על פיתוח עסקי ומוכוון לחברות סטראפ. מעבר לחלל העבודה עצמו, החברה מציעה קורסים והכשרות ומארגנת אירועים קהילתיים.

שלי קרייצר-לוי

מחקרי רגולציה

Wework

חלל עבודה משותף המוכר ביותר. ישנם סניפים ברחבי העולם. ניתן לשכור חלל עבודה על בסיס חודשי או לתקופה ארוכה. כולל הטבות נוספות במקום (אוכל, קורסים, חלל מעוצב).

Regus Tel Aviv

חלל עבודה משותף, ניתן להצטרף על בסיס קצר טווח החל מבסיס שעתי ועד חודשי. רכישת מינוי מאפשרת לעבוד בסניפים אחרים ברחבי העולם.

Sarona Space

חלל עבודה משותף אשר טרם נפתח, על ידי חברה אירופאית. הדגש הוא על חלל בוטיק המעודד פעילות מנטור על ידי מומחים.

Mommy Work

חלל עבודה משותף המוכוון להורים שרוצים לשלב עבודה עם טיפול בילדים. החלל כולל גם מעון לילדים עם מטפלות וכן אזור עבודה הממוקם ליד משחקייה לילדים שבה ניתן להשגיח עם הילד תוך כדי העבודה.

משחק חוזר

אתר המאפשר לשכור צעצועים תמורת תשלום דמי מינוי חודשיים (חברה למטרת רווח). ניתן להחליף צעצועים בתדירות הרצויה ללא הגבלה, אך יש לשלם דמי משלוח. כל צעצוע החוזר משימוש עובר ניקיון יסודי ומקיף לפני שמגיע למשתמש הבא.

Something Borrowed

ספרייה בגדים מסחרית – השאלת בגדים ליום יום, לפגישות, לנסיעות, לחגים ולאירועים.

Style for Rent

השכרה של בגדי מעצבים יקרים, במקום לרכוש אותם. השכרה נעשית למשך 24 שעות. יש לשלם על השמלה ועל המשלוח (אלא אם מגיעים לחנות עצמה). השמלות מבוטחות לצורך תיקונים קלים, אך נזק בלתי־הפיך מחייב תשלום מחיר מלא עבור השמלה.

צירופים

ספרייה המאפשרת השכרה של פאזלים ומשחקים. כולל גם פאזלים למבוגרים. ניתן להגיע לספרייה ולשחק במקום או לשכור פאזל או משחק בעבור תשלום נקודתי או בעבור דמי מינוי.

מחקרי רגולציה היבטים מוסדיים בכלכלה המשתפת: מיפוי התופעה וקווים מנחים לאסדרה

תלאופן

מיזם עירוני של השכרת אופניים. ניתן לרכוש מינוי יומי, חודשי או שנתי או להשתמש על בסיס שעות, אך יש להירשם כמנוי קודם לכן. ישנם מתחמי החזרת אופניים הפזורים ברחבי העיר תל אביב-יפו. התשלום נעשה דרך כרטיס האשראי. קיימת הנחה לתושבי העיר.

אוטותל

מערך שיתוף כלי הרכב המבוסס על רכישת מינוי לשימוש קצר טווח במכוניות באזור תל אביב רבתי (הכולל את רמת גן וגבעתיים). חברת בת שהוקמה באופן ייעודי עבור הפרויקט של עיריית תל אביב והיא נמצאת בבעלות חברת Car2Go. תשלום לפי זמן השימוש, יש חניות ייעודיות. הנחה לתושבי העיר.

Car2Go

חברה מסחרית להשכרה קצרת טווח של רכבים על בסיס דמי מינוי. פועלת בעיקר באזור תל אביב רבתי וחיפה.

ספריית רחוב ת"א

פרויקט עירוני של עיריית תל אביב – ספרייה ברחוב שבה ניתן לשאול ספר, לקרוא במקום ולהחזירו. הספרייה כוללת ספרים במגוון נושאים ובמגוון שפות, והיא פתוחה בחודשי הקיץ.

סיפור חוזר

סיפור חוזר הוא שירות חברתי המעודד שימוש בספרים יד שנייה אשר מופעל כולו בידי אנשים המתמודדים עם קשיים תעסוקתיים. באמצעות התעסוקה בסיפור חוזר המתמודדים מקבלים כלים מקצועיים והזדמנות להסתגלות מחדש לשוק העבודה.

Tel Aviv Makers International

סדנאות עבודה טכנולוגיות במקום. ניתן לשלם כדי לקבל מפתח ולהצטרף, שייך לעמותה. פעילויות כוללת חומרה, אלקטרוניקה, עבודות עץ ועבודות תוכנה. המקום פתוח כמעט בכל שעות היממה.

אופק – אגודה שיתופית לניהול הון

אופק הוא גוף בבעלות לקוחותיו אשר מטרתו לספק שירותים בנקאיים הוגנים ומשתלמים לחבריו. מופעל כקואופרטיב (אגודה שיתופית). אופק שמה לעצמה למטרה להוות אלטרנטיבה בענף הבנקאות בישראל באמצעות מתן שירותים מותאמים בעלות נמוכה ללקוחות פרטיים ולעסקים קטנים.

Kayamut

קבוצה המעודדת חקלאות עירונית אישית. כל חבר מקבל חלקה בגינה קהילתית. יש לשלם פיקדון אשר מקבלים אותו חזרה כאשר עוזבים את הפרויקט. נוסף לכך, יש תשלום חודשי עבור תחזוקה. המטרה היא יצירת קהילה המבוססת על עזרה הדדית. הקבוצה גם מציעה סדנאות קיימות.

בשותף

חנות מכולת המנוהלת כקואופרטיב. רק חברות וחברי קואופרטיב יכולים לקנות במכולת. החברים משתתפים בקבלת החלטות ועליהם להתנדב מספר שעות במכולת. יחידת ההשתתפות בסך 300 ש"ח נרכשת באופן חד-פעמי והיא תוחזר אם וכאשר בוחרים לעזוב את הקואופרטיב.

ספריית מעגלים – ספריית רחוב קהילתית

ספריית מעגלים קמה כדי לעודד שיתוף ושימוש חוזר בספרים. זוהי ספרייה קהילתית שבה ניתן לשאול ספרים ללא תשלום. הספרייה שוכנת בשכונת הקטמונים בירושלים, והיא פתוחה בכל שעות היממה.